

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ НИМИ КАЗОК ТА
ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОРІЙ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 2 курсу 221 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної
програми Дошкільна освіта
Янчук Вікторія Олександрівна

Керівник к.пед.н., доцент Вінник Т.О.
Рецензент к.пед.н., доцент Полєвікова О.Б.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Поняття розумових здібностей.....	6
1.2. Особливості розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.3. Розвиток уяви та фантазії дитини дошкільного віку.....	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ НИМИ КАЗОК ТА ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОРІЙ	26
2.1. Методика організації процесу створення казок та фантастичних історій у ЗДО.....	26
2.2. Діагностика розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	32
2.3. Прийоми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	38
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ.....	53
Додаток А. Методика вивчення розумових здібностей дитини дошкільного віку (4-6,5 років), розроблена Д. Векслером.....	53
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності	66
Додаток В. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток дошкільної освітньої сфери на сучасному етапі багато в чому визначається соціально-економічною ситуацією, зміною цілей і завдань дошкільної освіти, оновленням її змісту і впровадженням особистісно-орієнтованих технологій, що вимагають від педагогів пошуку нових методів, прийомів, форм навчання, які сприяють інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку. В сучасних умовах розумовий розвиток дошкільника, формування і розвиток у нього базових розумових здібностей є актуальною проблемою теорії і практики освіти. Значимість розвитку розумових здібностей проявляється на початковій стадії навчання, так як дошкільний вік є сензитивним періодом для їх становлення.

Проблема розумового розвитку дитини давно і плідно розробляється в психології та педагогіці. Теоретичні основи розв'язання проблеми формування розумових здібностей широко представлені в цілому ряді психолого-педагогічних досліджень (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, О.М. Кабанова-Меллер, Н.А. Менчинська, В.Ф. Паламарчук, С.Л.Рубінштейн, Т.І. Шамова, І. С. Якиманська та ін.). При цьому особливий акцент звернений до з'ясування психологічних закономірностей інтелектуального розвитку особистості до способів його стимулювання з урахуванням вікових особливостей дітей і можливостей змісту навчального матеріалу. Активно досліджуються (Ш. Амонашвілі, К.В. Бардін, І.І. Будницка, А.Л. Венгер, Н.В. Виноградова, В.Н. Давидович, Л.Е. Журова, Ю.Ф. Змановский, Е.Е. Кравцова, В.С. Мухіна, Б.П. Нікітін, Г.В. Селихова, А.Г. Тамбовцева, Д. Б. Ельконін та ін.) процеси виховання і розвитку інтелекту дітей у процесі підготовки їх до подальшого навчання, праці, життя в соціумі.

Могутні виховні та розвивальні можливості дитячої літератури досліджено в науково-методичних працях А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, О. Монке, А. Просенюк, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Франка та ін.

Казка, проходячи століття народної мудрості, накопичує все найцінніше для дитячої дошкільної педагогіки. Це унікальний спосіб виховувати дитину не за допомогою умовлянь і абстрактних суджень, а за допомогою безпосереднього досвіду і дії героїв, які можуть бути улюблені або ні, але все таки дуже значимі для дитини. Це зумовило вибір актуальної **теми дослідження:** «Розвиток розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок та фантастичних історій».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана як складова науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Об'єкт дослідження – розвиток розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні прийоми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок та фантастичних історій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні прийоми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок та фантастичних історій та діагностувати рівень сформованості досліджуваної якості старших дошкільників.

Завдання дослідження:

- 1) уточнити зміст поняття «розумові здібності» старших дошкільників;
- 2) узагальнити особливості розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку;
- 3) визначити потенціал створення казок та фантастичних історій для розвитку розумових здібностей;
- 4) діагностувати рівень розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку;

5) обґрунтувати педагогічні прийоми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Для розв'язання дослідницьких завдань використано такі **методи дослідження**:

1) теоретичні – аналіз, систематизація та узагальнення наукових ідей для уточнення сутності розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку, обґрунтування педагогічних прийомів розвитку досліджуваного феномену в освітньому процесі ЗДО;

2) емпіричні – вивчення досвіду розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі створення казок і фантастичних історій; діагностичний експеримент для визначення сучасного стану розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти «Сонечко» Великолепетиського району Херсонської міської ради.

Практичне значення дослідження – узагальнення проблеми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі створення казок і фантастичних історій можуть бути використані в практичній роботі вихователів і методистів ЗДО, у змісті професійної підготовки майбутніх вихователів зі спеціальності «Дошкільна освіта».

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Поняття розумових здібностей

Визначення інтелекту та розумових здібностей до сих пір не отримало єдиної думки. Найоптимальніше визначення інтелекту є розуміння його як окремої структури людського мозку, так і психологічні процеси, що відбуваються в ньому, звідси випливає не однозначна оцінка результатів цього процесу [17].

Говорячи про здібності, потрібно мати на увазі наступне:

1. Індивідуальна своєрідність продуктивної діяльності, оригінальність і самобутність прийомів, застосовуваних у діяльності є головною ознакою здібностей.

2. Здібності служать успішному виконанню діяльності. Логічніше говорити про навченість як успішність в придбанні умінь, знань, навичок. Вважають деякі дослідники [42].

3. Для здібностей властива можливість перенесення сформованих умінь і навичок в нову ситуацію. При цьому нове завдання повинне бути схожим з попереднім завданнями не порядком способів дії, а зверненням до тих самих психічних властивостей людини [1].

Загальні здібності включають такі здібності, які сприяють успіху людини в різноманітних видах діяльності. До яких відносяться точність і тонкість рухів, розумові здібності, бездоганне мовлення.

Багато досліджень психологів спрямовані на розкриття здібностей дітей дошкільного віку до різних видів діяльності, що обумовлено проблемою формування і розвитку здібностей [9].

Спеціальні здібності обумовлюють успіхи людини в специфічних видах діяльності, для реалізації яких потрібні задатки особливого роду та їх

розвиток. Присутність у людини спеціальних здібностей не виключає розвиток загальних і навпаки. Дуже часто загальні і спеціальні здібності співіснують, взаємно доповнюючи, і збагачуючи один одного.

Інтелектуальний розвиток може не супроводжуватися проявом в певній особливій області здібностей або яким-небудь видом спеціальної обдарованості. Прояв і досягнення спеціальних здібностей, обдарованості неможливі без присутності загальних здібностей. Хоча загальний розумовий розвиток не завжди супроводжується проявом в певній особливій області здібностей або видом спеціальної обдарованості [14].

Здібності безпосередньо залежать від умінь, навичок і знань, так як вони розвиваються в процесі набуття вмінь, знань і навичок з одного боку. З іншого ж боку всі ці навички, знання і вміння залежать від здібностей, так само процес набуття вмінь, знань і навичок залежать і від інших умов таких як якість навчання, індивідуальні психічні здібності дошкільника тощо. Виходячи з цього, можна зробити висновок, завдяки здібностям можна отримати легше, міцніше, швидше і якомога глибше опанувати відповідними знаннями, вміннями і навичками [18].

Інтелектуальні здібності розглядаються: як вміння логічно мислити, як якісні і кількісні зміни інтелекту, системи його характеристик; як розвиток основних форм мислення А.В. Басов, Л.Ф. Тихомирова [9].

Згідно оперованими поняттями ми трактуємо поняття розумові здібності, як здібності, які необхідні для виконання не тільки однієї, а багатьох видів діяльності.

Дослідження під керівництвом Л.А. Венгера, дозволили встановити, що за своєю структурою розумові здібності – це орієнтовні заходи, які здійснюються за допомогою засобів розумової діяльності, і механізм їх формування обумовлений оволодінням певними формами посередництва. Протягом життя у людини відбувається становлення різних форм мислення, а, отже, і різних видів розумових здібностей, прояв яких у виконанні певного розумового завдання обумовлено тим видом мислення, яке використовує

індивід у цьому випадку. Причому, для кожного з них є свій чутливий період формування [21].

Завдяки вивченню дошкільного віку Венгер і його співробітники зуміли визначити, що в цей період, швидше за все відбувається формування двох розумових здібностей: стати знаковим і умовно символічним моделюванням.

Форма посередництва для першого з них представляє собою візуальне моделювання за конкретними і узагальненими моделям, для другого – за умовною символічними [21].

Своєрідність структури розумових здібностей, як вважає вчений Дж. Гілфорд, визначається у кожної людини системою трьох координат:

1. Операції.

- Операція когнітивного розпізнавання і розуміння інформації.
- Режим пам'яті – збереження і відтворення інформації.
- Експлуатація дивергенції виробництва – розробка різних рішень на основі узагальнення інформації.

- Операція оцінка – визначення задоволеності рішення.

2. Зміст розумових операцій.

- Інформація про тип форми представлена у вигляді зображень.
- Символічно тип інформації відображається у вигляді символів.
- Семантичний тип - інформація дається словами.
- Тип поведінки – невербальна інформація про взаємодію людей.

3. Продукти розумових операцій.

- Одиниці. Окремі одиниці інформації.
- Класи. Єдина інформація про ваші спільні характеристики.
- Комунікація – принципи відносин між підрозділами і класами.
- Системи – організовані та структуровані одиниці, класи і відносини.
- Перетворення – зміни суттєвої інформації.
- Наслідки – екстраполяція інформації [25].

Ж.Піаже підтвердив, що існують різні групи розумових здібностей:

- здатність до словесного розуміння (розуміння значень слів);
- словесна гнучкість (можливість швидкої маніпуляції за допомогою анаграм-розчинника-словесний матеріал);
- здатність сформулювати кількісні уявлення і працювати з плямами;
- можливість формувати і оперувати уявленнями;
- обсяг пам'яті (відтворення словесних стимулів);
- здатність сперечатися, знаходити загальне правило організації матеріалу [30].

Ж. Піаже довів, що у всіх різні інтелектуальні здібності, різна динаміка розвитку в кожній віковій групі. Крім того, їх розвиток і кореляція між собою для кожної дитини індивідуальні, починаючи з моменту її народження. Таким чином, діти, які мають високі показники інтелекту, можуть мати низькі темпи розвитку в інших галузях. Отже, рівень розвитку розумових здібностей, або інтелекту, визначається, наявністю, знань, планів [30].

Інтелект (від лат. *Intellectu* – відчуття, сприйняття, розуміння, розуміння, поняття, розум) – якість психіки, що полягає у здатності пристосовуватися до нових ситуацій, здатності до навчання на основі досвіду, розуміння і вживання абстрактних концепцій і застосування своїх знань для управління навколишнім середовищем [20].

Для Ж. Піаже інтелект – загальний регулятор поведінки [30].

С.Л. Рубінштейн [34] пише, що інтелект еквівалентний загальній обдарованості особистості та представляє собою сукупність загальних розумових здібностей.

В якості ознак інтелекту, що дозволяють діагностувати його нормальний розвиток або відхилення, називає такі:

- активність пізнавального орієнтування дитини в новій ситуації;
- вміння здійснювати перенесення засвоєного способу дії в нові умови;
- сприйнятливості дитини до навчальної допомоги дорослого.

За словами В.В. Давидова [16], інтелект це багатовимірне явище, складна властивість, яку можна оцінити за трьома вимірами: характер,

продукт і зміст. Розумова операція, що включає в себе інтелектуальні дії, може бути:

- за характером: пізнання, оцінювання, запам'ятовування, синтез, аналіз;
- за продуктом: міркування, одиниця, трансформація, клас, система, відносини;
- за змістом: поведінка, дія з об'єктами, символами, перетворення смислів, семантичних операцій.

Н.Я.Кушнір визначила найважливіші розумові властивості людини:

- узагальнення розумової діяльності і її намір на абстракцію, і узагальнення істотного матеріалу;
- усвідомленість мислення, що визначається ставленням його до практичних і словесних сторін;
- гнучкість мислення;
- стабільність мислення;
- незалежність мислення, його сприйнятливості до допомоги [22].

Представлені розумові властивості людини становлять характеристику її пізнаваності, яка виступає головним індикатором розумового розвитку.

Сучасні психологічні та педагогічні дослідження показують спадкоємність понять розумового і інтелектуального розвитку. Іноді ці терміни практично взаємозамінні. У цьому випадку поняття «інтелект» може розглядатися як діагностований результат:

- адаптації до ускладнених умов навколишнього середовища Ж.Піаже [30];
- соціалізації дитини і залучення її до людської культури Л.С.Виготський та ін. [12].
- цілеспрямованого навчання Н.А. Менчинська та ін. [25].

Поняття «інтелект» розглядали такі автори як С.Л. Рубінштейн [34], Л.А. Венгер, Н.Ф. Талізїна та ін. Генезис інтелекту в межах соціальних взаємодій відбувається через зіткнення різних точок зору на спосіб

розв'язання розумового завдання, через ситуацію конфлікту і розробку комунікативно-знакових систем, здатних координувати.

На наш погляд, слід звернути увагу на те, що, незважаючи на суперечливість поглядів в аналізі концепції інтелекту на першому плані завжди стоять критерії досягнення поставлених людиною цілей.

У низці психологічних і психолого-педагогічних понять інтелект ідентифікується з системою розумових операцій або відносно постійною структурою розумових здібностей людини [1; 12; 17; 30].

Поняття «здібності», як правило, пов'язане з розумовою діяльністю. Але немає причин для такого обмеженого тлумачення здібностей, хоча традиційно вивчався саме обсяг розумової діяльності і продовжує вивчатися у взаємозв'язку з навичками.

Ми проаналізували декілька джерел, щоб зрозуміти концепцію розумових здібностей. М. К. Акімова трактує здібність як індивідуально-психологічну властивість, що визначає успіх здійснення діяльності або серії дій, яка не зводиться до знань і здатностей, а також протидіє швидкості та легкості її надбання [3].

Отже, проаналізувавши літературу, ми прийшли до висновку, що в психологічній і педагогічній науці немає єдиної думки щодо визначення розумових здібностей та інтелекту. Під інтелектом розуміється структура когнітивних властивостей людини, заснована на успадкованих властивостях і виникає при взаємодії з ними. Структура інтелекту включає в себе: загальну свідомість, логічне мислення, розбірливість, пам'ять, мислення, почуття, сприйняття, уявлення, уяву [3, с. 24].

Основними факторами, які впливають на розвиток інтелекту з точки зору більшості представників психології є спадковість, середовище і соціоекономічні чинники [3].

У наш час, кажучи про розвиток розумових здібностей дошкільників, Д.Б. Ельконін розглядав особливості розвитку відчуттів, сприйняття, пам'яті, мислення. В цілому ж у психологічній науці процеси відчуття, сприйняття,

мислення відносять до пізнавальної сфери. До основних форм абстрактного мислення віднесені поняття, судження і умовиводи [44].

Аналіз досліджень, що розглядають інтелект і розумові здібності, дав змогу виділити такі загальні ознаки інтелекту:

- сукупність пізнавальних процесів;
- здатність до навчання;
- здатність свідомо пристосовуватися до нової ситуації [2; 11; 42].

З'ясовано, що поняття «розумові здібності» у Н.А. Менчинської трактується як свідоме володіння раціональними прийомами виконання основних розумових операцій (прийомами розумової діяльності). Інші дослідники вважають розумові здібності – способи розумової діяльності, за допомогою яких людина виконує розумові завдання, одним з показників загального рівня розумового розвитку, розумовими діями з предметами, знаннями, образами, переживаннями [25]. Дослідники виділяють загальні і конкретні розумові здібності. Перші забезпечують виконання широкого кола завдань з використанням загальнологічних правил і узагальнених схем дій, вони можуть бути застосовані в різних видах навчальної діяльності. Другі сприяють виконанню завдань з використанням специфічних правил, тобто відображають специфічний зміст навчальної дисципліни [32].

Під уміннями в педагогічній літературі розуміється оволодіння способами, прийомами, діями застосування знань на практиці (П.І. Підкасистий, І.П. Підласий, І.Ф. Харламов).

До базових розумових здібностей відносяться:

- аналіз – уявне розчленування цілісної структури об'єкта відображення на складові елементи;
- синтез - возз'єднання елементів в цілісну структуру;
- порівняння - встановлення відношень подібності та відмінності;
- узагальнення - виділення загальних ознак на основі об'єднання сутнісних властивостей або подібності;
- абстрагування - виділення будь-якої сторони або аспекту явища, які в

дійсності самотійно не існують;

- конкретизація - відволікання від загальних ознак і підкреслення одиничного;

- систематизація, або класифікація - уявний розподіл предметів і явищ за групами і підгрупами. (С.Л. Рубінштейн) [34].

Розумові здібності мають узагальнений характер, оскільки в цьому випадку має місце оволодіння загальними прийомами розумової діяльності, застосовуваними в різних галузях діяльності і по відношенню до різного змісту.

У розумових здібностях більш виражена специфічна властивість умінь - узагальненість, крім цього вони відрізняються варіабельністю, що дозволяє використовувати правильні прийоми і способи дії в нових або радикально змінених умовах діяльності [42].

Аналізуючи чинники, що впливають на розвиток дитини, можна зробити висновок, що у формуванні розумових здібностей важливу роль відіграють спадковість, середовище (макросередовище, мікросередовище), соціоекономічні чинники, навчання. Головною умовою розвитку дитини-дошкільника виступає дорослий. У цьому віці оточення дитини має велике значення для її майбутнього, для розвитку розумових здібностей [12].

Таким чином, сучасні вчені розглядають інтелект, як стійку структуру розумових здібностей індивіда, його адаптованість до різних життєвих ситуацій. Розумові здібності визначаються як «розумові» дії, за допомогою яких здійснюється пізнання: операції аналізу, синтезу, порівняння, дедукції, індукції тощо; прийоми запам'ятовування, відтворення і пригадування знань; раціональні прийоми тієї чи іншої розумової операції, що застосовується для виконання пізнавальних завдань, на розвиток яких впливає взаємодія генетичних і соціокультурних факторів.

1.2. Особливості розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку

Особливий інтерес психологів викликає проблема розвитку загальних розумових здібностей дітей дошкільного віку [35].

Перш ніж говорити на тему оволодіння розумовими здібностями, слід зупинитися на завданнях розумового розвитку. Усі перевірені методи педагогічного впливу на особистість, що розвиває дитину-дошкільника. Тому завдання розумового розвитку старших дошкільників такі:

- розвиток системи фундаментальних знань про об'єкти і явища навколишнього;
- формування елементарних навичок і розумових здібностей, когнітивних процесів і навичок, розвиток мовлення дитини;
- розвиток когнітивних інтересів і цікавості, розумової діяльності;
- навчання розумовій праці.

Л. А. Венгер каже, що «ядро» інтелектуального розвитку, його основний зміст є формування розумових здібностей. Розумові здібності є психологічними властивостями, що забезпечують легкість і швидкість оволодіння новими знаннями і навичками, можливість їх використання для виконання різних завдань.

Придбання розумових навичок має особливе значення для навчання дітей у школі. Так як важливо не тільки те, які знання у дитини є під час навчання, а й те, яка база знань у неї є, чи може вона сперечатися, переконувати, мислити, висловлювати свої думки, створювати, робити самостійні висновки, створювати плани творів, малюнків, конструкцій. Все це включає в себе певний рівень сформованості когнітивних процесів (пам'яті, мислення, уяви і т.ін.).

Когнітивні процеси (сприйняття, пам'ять, мислення, уяву тощо) є складовою частиною будь-якої людської діяльності, яка забезпечує певну інформацію. Вони дають змогу людині заздалегідь визначити цілі, плани і

зміст майбутньої діяльності, хід цієї діяльності, власні дії і поведінку, передбачати результати своїх дій і керувати тим, як вони виконуються.

Говорячи про розумові здібності дитини, мають на увазі певний рівень розвитку і специфічні особливості її когнітивних процесів з точки зору того що, чим краще ці процеси формуються у дитини, тим більше здатна вона, має значний потенціал для розвитку. Когнітивні процеси новонародженого спочатку несвідомо, інтуїтивно здійснюються.

Таким чином, здатність дитини навчатися в значній мірі залежить від характеру і ступеня сформованості когнітивних процесів, що трактується як «здатність до навчання», яку слід розуміти як:

- оволодіння методами інтелектуальної діяльності (мислеоперація-аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, зіставлення і т.д.);

- оволодіння діяльністю в цьому віці грою, тому що гра є провідною діяльністю в дошкільному віці (практичні навички виконання ігрового завдання, здатність створювати колективні ігри з однолітками і т.д.).

Формування розумових здібностей в організації освітнього процесу ЗДО досягається непрямим шляхом: у процесі засвоєння знань.

Розумовий розвиток дитини, як правильно підкреслює А.Н.Леонтьєв, не можна аналізувати в розриві духовного розвитку, від багатства інтересів, від почуттів, які формують її внутрішній світ. Дошкільне дитинство – дуже короткий період в житті людини, тільки перші шість-сім років. Тим не менш, вони мають подальше значення. У цей період навчання відбувається як ніколи бурхливо і швидко. З абсолютно безпорадної дитини, яка нічого не може, особистість перетворюється у відносно незалежну, ініціативну. Дошкільник отримує певний розвиток всіх сторін психіки, тим самим закладаючи фундамент подальшого зростання.

Відповідно до теорії розвитку інтелекту в дитинстві, запропонованої Піаже, для дітей дошкільного віку характерні перші дві стадії інтелектуального розвитку. Далі розкриємо ці стадії.

Сенсомоторна стадія передбачає, що домінуюча лінія розвитку дитини пов'язана з формуванням сенсомоторної сфери: дошкільник дивиться, слухає, кусає, чіпає, хапає, маніпулює – все це для нього важливо і цікаво.

Критерій появи інтелекту – використання дитиною певних дій як засобу досягнення мети. На доопераційній стадії відбувається активне засвоєння мови, називання предметів і їх образів словами. Яскраво проявляється егоцентризм мислення, що виражається в труднощі прийняття позиції іншої людини, нездатність бачення явищ і речей її очима [33].

Згідно з дослідженнями відомих психологів розвиток провідних соціальних потреб у дошкільному віці характеризується тим, що кожна з них, набуває самостійного значення [17].

Інтелектуальні вміння починають закладатися у віці 1-3 років; їх формування, як підкреслював Д.Б. Ельконін, головним чином відбувається під час оволодіння діями зі знаряддями, оскільки, по-перше, вони більш визначені і постійні, на відміну від інших дій і, отже, легше виділяються і фіксуються. У процесі формування предметних дій, в основному зі знаряддями, дитина виділяє в предметах найбільш загальні і постійні ознаки, на основі чого утворюються узагальнення.

Дослідження Н.Х. Швачкіна дало змогу зробити висновок про те, що швидке абстрагування від випадкових ознак об'єктів відбувається тільки в тому випадку, якщо діти застосовують предмети як знаряддя в своїй діяльності, одночасно засвоюючи їх назви та призначення. Формування предметних дій у дитини замінює значення вживаються нею слів, яке сприяє розвитку узагальнень в тому випадку, якщо слово, раніше слугувало лише назвою предмета, висловлює загальне поняття про нього.

Дитина ще не володіє предметними діями і створює наочні узагальнення. На третьому році життя порівняння привертає увагу дитини і, знаходячи в предметах загальне, вона відчуває радість. Знайомлячись з властивостями і назвами предметів, дошкільник переходить до узагальнень, до перших загальних уявлень.

Дитина починає освоювати операцію заміщення, яка полягає в тому, що один предмет може бути використаний як замітник іншого.

Таким чином, перші розумові здібності порівняння і узагальнення формуються під час освоєння предметних, головним чином дій зі знаряддями.

Вперше завдання дослідження якісної своєрідності дитячого мислення було поставлене Ж. Піаже. Розвиток інтелекту він розглядав як стрижневу лінію психічного розвитку дитини, від якої залежать всі інші психічні процеси. Гіпотеза Піаже полягала в тому, що ним була виявлена проміжна форма мислення – егоцентричне мислення, яке забезпечує перехід від аутизму немовляти до реалістичного соціалізованого мислення дорослого.

Особливостями дитячого мислення є:

- реалізм – характеризується безпосереднім сприйняттям предметів такими, якими вони спостерігаються в даний момент;
- анімізм – одухотворення, наділення речей почуттями, свідомістю і життєздатністю;
- артіфікалізм – розуміння світу як створеного людиною або для людини;
- синкретизм – злитість дитячого мислення;
- трансдукція – перехід від конкретного до конкретного, оминаючи загальне.

Ці характеристики дитячого мислення утворюють комплекс, який визначає логіку дитини, в основі якої – егоцентризм мовлення і розумової діяльності.

Другий етап своєї наукової діяльності Піаже присвятив вивченню операційної сторони дитячого мислення. Він прийшов до висновку, що розвиток мислення це розвиток розумових операцій. Ним було виділено чотири стадії розумового розвитку дітей:

- сенсомоторна стадія (від народження дитини до 1,5-2 років);
- доопераційна стадія (від 2 до 7 років);

- стадія конкретних операцій (від 7-8 до 11-12 років);
- стадія формальних операцій (від 11-12 до 14-15 років) [33].

Піаже вважав, що на розвиток інтелекту дитини впливають дозрівання, досвід і соціальне оточення (навчання, виховання). Він вважав, що біологічне дозрівання організму відіграє певну роль в розумовому розвитку, а сам ефект дозрівання полягає у відкритті нових можливостей організму для розвитку. Він вважав також, що успіх навчання залежить від рівня розумового розвитку, вже досягнутого дитиною [54].

Грунтуючись на базових методологічних і теоретико-психологічних положеннях вітчизняних психологів, розроблених Л.В. Виготським, А.В.Запорожцем, А.І. Леонтьєвим, С.Л. Рубінштейном Д.Б. Ельконіном та ін., в дошкільному віці розумові здібності продовжують інтенсивно розвиватися і починають виступати в якості способів розумової діяльності.

Дошкільник зауважує навіть незначну схожість між зовнішніми ознаками предметів і висловлює відмінності вербально. У дітей дошкільного віку змінюється характер узагальнень.

Дитина насамперед виділяє групи предметів, з якими вона активно взаємодіє: іграшки, меблі, посуд, одяг. З віком виникає диференціація суміжних класифікаційних груп: дикі і домашні тварини, чайний і столовий посуд, зимуючі і перелітні птахи. Молодші та середні дошкільники виділення класифікаційних груп нерідко мотивують збігом зовнішніх ознак або на основі використання призначення предметів. Старші дошкільники не тільки знають узагальнюючі слова, але і, спираючись на них, правильно мотивують виділення класифікаційних груп [52].

У першій половині дошкільного віку дитина, як зазначає Г.С.Абрамов, має відтворювальну фантазію, яка механічно відтворює отримані враження у вигляді образів [1].

Так само, як сприйняття, пам'ять і увага, уява дошкільника мимоволі стає довольною, поступово перетворюється з безпосередньої на

опосередковану, де основним інструментом освоєння світу дитиною є сенсорні еталони.

У дошкільному віці діти грають в сюжетні рольові ігри, які інтенсивно стимулюють уяву, в першу чергу наочно-образну. Її формування залежить від розвитку дитячої фантазії. Основні напрями розвитку дошкільного мислення можна назвати наступним: подальше поліпшення зорово-ефективного мислення на основі розвитку уяви. Початок активного формування словесно-логічного мислення за допомогою використання мовлення як засобу постановки і виконання розумових завдань [25].

Всі психологічні новоутворення дітей зазначеного періоду відрізняються незавершеністю. Це обумовлює особливості їх навчання, яке повинно поєднувати в собі риси гри і цілеспрямованого навчання, орієнтуючись при цьому на сформовані форми мислення - наочно-дієве і наочно-образне, рівень розвитку новоутворень: знаково-символічної функції, елементів логічного мислення.

Найбільш широке практичне застосування в навчанні розумовим діям отримала теорія формування і розвитку розумових операцій, розроблена П.Я. Гальперінім. Суть її в наступному: процес перенесення зовнішньої дії всередину відбувається, поетапно, проходячи певні стадії. На кожному з етапів відбувається перетворення заданої дії за низкою характеристик. У даній теорії стверджується, що повноцінна дія, тобто дія більш високого інтелектуального рівня, не може бути сформована без опори на попередні форми виконання такої самої дії, зокрема – на її початкову, практичну, наочно-дієву, більш повну і розгорнуту форму [15].

Таким чином, можна сказати про поступове ускладнення розумових здібностей. Спочатку діти вчаться виявляти окремі якості предметів, абстрагувати їх від інших. Потім в старшому дошкільному віці діти опановують вміннями абстрагувати і закріплювати у свідомості одночасно декілька якостей, зіставляти і узагальнювати об'єкти. При цьому спочатку йде оволодіння розумовими здібностями на сенсорному рівні, коли дитина

оперує образами, а в старшому дошкільному віці ці вміння переходять на вербальний (логічний) рівень.

Освоєнням розумових дій сприяє формуванню у дитини якісно нового мислення, інтенсивно розвиваючись в дошкільному віці, розумові здібності починають виступати в подальшому в якості способів розумової діяльності.

1.3.Розвиток уяви та фантазії дитини дошкільного віку

Уява – особливий психічний процес, що виконує пізнавальну і терапевтичну функцію. Також це важливий ресурс для формування творчого мислення. Найбільш інтенсивно протікає розвиток уяви у дітей дошкільного віку, оскільки цей віковий період сприятливий для становлення даного процесу [7].

Уміння представляти і уявляти формується на основі діяльності. Гра, малювання, ліплення на те і побудовані, що потрібно щось або когось зображувати. Уява як психічний процес полягає в перенесенні функції одного об'єкта на інший, в умінні уявити цілісний образ, спираючись на обмежену кількість деталей [5].

Особливості уяви дошкільника полягають в тому, що малюкові просто відійти від дійсності, щоб пояснити незрозумілий факт або явище. Це той цемент, який заповнює поки ще наявні прогалини в знаннях і допомагає краще пізнати світ. Якщо дошкільник вже чув, що в ракеті літають космонавти, то його зацікавить і сам політ. Як проходить космічний політ, доповнить його фантазія. Уявляючи, діти розширюють межі свого існування. Дитина може стати піратом, прекрасною принцесою, побувати на балу або перенести катастрофічний шторм. Його не турбує, чи буває так насправді, а захоплює процес фантазування. Навіть вигадані переживання збагачують моральний і емоційний досвід [19].

З іншого боку, вигадані образи у дошкільників досить схематичні і стереотипні. Вони наділяють уявних персонажів типовими рисами, запозиченими зі знайомих історій і казок. Розвиток уяви у дітей потребує

наповнення образного запасу і освоєння нових способів перетворення матеріалу і вражень.

У психології розрізняють пізнавальну й емоційну дитячу уяву. Емоційна направлена на регуляцію почуттів і становлення особистісного Я, а пізнавальна сприяє розумінню навколишньої дійсності. Обидва види в молодшому дошкільному віці задіюються мимоволі. Тільки до 6 років дитина навчається навмисно придумувати задум, аби послідовно його реалізувати [35].

Дорослі нерідко вражаються вільним дитячим вигадкам і переймаються, чому дитина не може або не хоче пофантазувати на задану тему.

Мимовільна уява характеризується тим, що задум виникає стихійно і пов'язаний з предметами, історіями або подіями, які здивували і стривожили дитину. Це може бути казковий сюжет або герой з мультфільму, яскрава іграшка або незвичайна подія. Уява ніби-то веде думки дитини за собою, підказуючи їй ідеї для створення образу. Її головна особливість в молодшому дошкільному віці – відсутність контролю над процесом [13].

Елементи довільності з'являються після досягнення п'ятирічного віку. Довільна уява також називається активною. Часто спусковим механізмом виступає поставлене завдання: наприклад, виконання дій свого героя в рольових іграх. Щоб зобразити ковбоя, космонавта або Мальвіну, фантазії доводиться працювати на повну силу – адже роль необхідно відобразити якомога точніше [36].

Не варто чекати, коли у дошкільника пробудиться вміння цілеспрямовано підключати уяву. Завдання дорослого – стимулювати дитину до вигадкування образів. Можна разом згадати і обговорити дитячий твір, звернути увагу на окремих персонажів, розглянути варіанти створення образу.

В межах довільної уяви виділяється 3 види [36]:

Відтворююча – завдання полягає в представленні дитиною з подальшим

описом об'єкта або предмета, якого вона не бачила. Приклад: неіснуючу тварину, жителя Марса чи Місяця.

Творча уява – дошкільник створює нові образи на основі особистого сприйняття, відійшовши від відомих шаблонів і розширюючи межі.

Мрії – від фантазій дитини, які подарунки отримає на день народження, до уявлень, ким стане, коли виросте.

Уява виконує дві найважливіші функції. Пізнавальна забезпечує усунення «білих плям». У свідомості дитини вже склалося певне уявлення про навколишній світ, але багато з прогалів ще не заповнені. Крім того, уява допомагає пояснити сенс дій людини, якщо в силу віку малюк не розуміє, чому хтось плаче, сміється або робить щось незрозуміле [11].

Чим старше дошкільник, тим більше він враховує природні закономірності в своїх фантазіях. Йому важливо придумувати образи, в яких поряд з фантастичними якостями були присутні б реальні характеристики.

Афективна функція уяви дошкільника спрямована на відстоювання і захист власного Я. Взаємозв'язок тривожності і уяви допомагає уникнути травми. Емоційна зацикленість на певних переживаннях несвідомо підштовхує дитину до моделювання значущої для неї ситуації одним з відомих їй способів [36]:

1. Багаторазово програється вплив або ситуація, що негативно позначилися на психіці. Численні повторення допомагають відсторонитися від самого події і перетворитися з учасника в спостерігача.

2. За необхідності самоствердитися дитина створює ситуації, в яких відчуває себе героєм. Вона ставить себе на місце численних супергероїв і рятує світи, відчуваючи спритність, сміливість і могутність. Часті повторення ситуацій з перемогами і успіхами допомагають дошкільнику підвищити самооцінку.

На відміну від інших пізнавальних процесів, уява пробуджується приблизно в 3 роки. Приблизно за п'ять років дитина проходить кілька стадій розвитку уяви: від найпростіших уявлень з опорою на іграшку і предмет до

усвідомленого планованого фантазування. Образи, ролі і сюжети поступово стають все більш деталізованими і осмисленими [11].

Діяльність, пов'язана з вигадуванням, активізується в 3 роки і спирається на предмети, які стають базою для фантазії [13]. Але задум гри малюків нестійкий. Як тільки дитина відвернеться, вона вже не згадує, в яких ролях тільки що виступали навколишні предмети. У цьому віці задум частіше проявляється після дії. Наприклад, малюк може хаотично креслити на аркуші паперу або складати кубики, захопившись безпосередньо процесом. І тільки задане батьками запитання спонукає його назвати те, що він намалював або побудував.

В 5 років фантазії виникають не тільки спонтанно. Робота уяви вже може будуватися покроково: з'явився задум – тут же дошкільник його реалізує, наступний крок часто виконується на основі попереднього. Каструля, залишена на плиті, спонукає почати грати в кухаря, мамин світлий халат перетворює малюка в лікаря, а ваги – відмінний привід зробити в кімнаті магазин. Дитина старшого дошкільного віку використовує в грі репродуктивну уяву: прагне відтворити реальність в тому вигляді, в якому вона є насправді [19].

Також даний вік – період для бурхливого зростання словесної форми прояву уяви. Бачачи картинку, дошкільник придумує історію про те, що відбувається на ній зараз. Для цього потрібні нові герої, які вводяться в розповідь для створення цілісної історії про намальованих персонажів.

Подібне добудовування зазвичай виникає, якщо дитину схвилювало зображення. Її фантазія прагне вгамувати це хвилювання шляхом створення повноцінної казки, де є добрі персонажі, а можуть бути і антагоністи [36].

6-7 років – період активного розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку. Досить будь-якої зовнішньої опори, тобто, слова, фільму, картинки, виду на вулиці, аби фантазія запрацювала. Формується задум, який може утримувати увагу кілька днів. Дошкільник здатний самостійно придумати гру, помістивши місце дії в будь-яку реальність чи час. Він сам і

його друзі наділяються ролями, але на відміну від дорослого театру, в процесі гри сюжет і дії постійно змінюються під впливом нових ідей [35].

Спочатку загальна ідея обростає деталями, а будь-який зовнішній фактор – стимул для появи побічних ліній в сюжеті і виникнення нових героїв. Придуманий світ – чудовий майданчик для ігор, і старші дошкільники можуть занурюватися в нього, поступово додаючи змістовності, домальовуючи необхідні деталі і риси вигаданій природі і місцевому населенню [39].

Казка – основний інструмент для розвитку уяви. Тисячі уявних чарівних історій запускають розумові процеси, які дозволяють створювати нові образи і розширювати межі існуючої дійсності. Казку можна порівняти з інструкцією в яскравій упаковці. Слухаючи і переказуючи, діти отримують готові приклади, а також нові ідеї та засоби для фантазування [43].

Для розвитку образного мислення і фантазії одного прослуховування казки недостатньо. У подібних вправах діти на основі вже наявного сюжету вчаться придумувати нові події і цілі серії історій, що відрізняються своєрідністю [37].

Афективна функція уяви спрямована на необхідність захиститися від травмуючих фактів реальності. В цьому випадку казка виконує важливі функції:

1) можливість зануритися в історію, відволікаючись від реальних подій і ставлячи себе на місце головного і успішного героя;

2) чарівна історія з подібним сюжетом дозволяє перетворитися в спостерігача і перейняти деякі способи поведінки і прояви емоцій. Наприклад, історія Попелюшки може допомогти впоратися зі схожою ситуацією в родині;

3) можливість пережити в безпечних умовах почуття страху або почуття провини, слухаючи і обговорюючи казковий сюжет [29].

Повчальний зміст захоплюючих казкових історій – дієвий приклад для наслідування. Дослідники довели що, якщо розповісти дітям два різних

приклади – успішний і невдалий, - то практично кожна дитина віддасть перевагу для користування успішним. Цей факт ще більше підсилює цінність казки в розвитку дошкільника [41].

Використовуючи різні прийоми для розвитку уяви у дошкільників, вихователі та батьки сприяють гармонійному розвитку особистості і спрощують процес теперішньої й подальшої адаптації в соціумі.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ НИМИ КАЗОК ТА ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОРІЙ

2.1. Методика організації процесу створення казок та фантастичних історій у ЗДО

Широке використання наочності і створення різнобічного контакту дітей з казкою (розповідання, слухання звукозапису, перегляд відео, ляльковий спектакль за мотивами народних казок, виставка картин) сприяє формуванню бажання самостійно створювати казки та фантастичні історії [31].

Знайомство з окремими жанровими характеристиками чарівної казки відбувається на заняттях у ході її цілісного сприйняття і аналізу змістовних і формальних ознак. Вербалізація образів дійових осіб і навчання елементам сюжетно-композиційної структури здійснюється із застосуванням наочно-дієвих (фігурки-зображення персонажів), наочно-образних (ілюстрації, що характеризують зміст казкових функцій) і символічних засобів (карти-символи) [43].

Творчі вміння формуються в процесі знайомства з прийомами створення казки і вправами різного ступеня складності: від придумування казок за заданими елементами до створення фантастичної історії на самостійно обрану тему. Така послідовність навчання забезпечує освоєння дітьми уявлень і вмінь зі створення казки і робить можливим їх перенесення в самостійну творчість [26].

Створення власних казок і фантастичних історій є художньо-творчою діяльністю, що відповідає інтересам і потребам дітей. Підвищення рівня словесної творчості особливо яскраво проявляється в оригінальності

казкового змісту і використанні адекватних йому зображально-виражальних засобів.

Твори, що створюються дітьми під впливом чарівної казки, можна визначити як закінчені оповідання творчого характеру, що поєднують традиційні казкові елементи та реалії теперішнього часу, що проявляється на змістовному і мовленнєвому рівнях [24].

Для дитячих казок характерні наступні особливості:

- близькість теми та ідеї творів фольклорних традицій;
- пряме запозичення персонажів чарівних казок або зміна їх характеристик;
- використання в творах сюжетних особливостей казки як основної жанрової ознаки;
- оригінальне поєднання у розкритті змісту елементів чарівної казки і особистого досвіду;
- оформлення фантастичної історії за законами композиції казки (зачини, кінцівки, серединні елементи);
- звернення до засобів виразності казки і використання розмовної лексики для передачі характеристик нетрадиційних персонажів [23, с. 111].

Робота з навчання складання власної казки дітьми включає два напрями:

1. Підготовча робота спрямована на:

- Розширення знань у дітей про різні види казок.
- Сприйняття і розуміння змісту тексту, виявлення особливостей казок, встановлення їх подібності та відмінності, а також усвідомлення особливостей героїв, мови твору, його композиції (побудови).
- Знайомство і засвоєння різних варіантів дій і взаємодій героїв, можливостей створення образів і їх характеристик.
- Розвиток словникового запасу і діалогової мови.
- Розвиток творчого мислення, самостійне складання казок за зразком, за алгоритмом [15].

Для навчання дітей вигадуванню нових казок на підготовчому етапі доцільно використовувати ігри на основі знайомих казок. Педагог по черзі показує картинки із зображенням органів чуттів і пропонує з їх допомогою відвідати будь-яку казку. Наприклад, з чарівником Носом діти потрапили в кімнату Наф-Нафа, коли він відкрив котли [8].

Другий напрямок – самостійне складання казок і фантастичних історій. Виділяються різні підходи і методи до самостійного складання казок.

Своєрідні методи придумування фантастичних історій пропонує відомий письменник Дж. Родарі. Девізом для нього є фраза: «Вільне володіння словом – всім!». Відправною точкою для творення, на думку письменника, може служити лише одне слово. Будь-яке вимовлене слово викликає у людини ряд асоціацій – кола на воді. Дж.Родарі назвав цей метод – камінь в ставку ... [8].

Він розглядає різні способи підбору слів-асоціацій:

- всі слова на одну букву (слон - світло, собака, сосна);
- слова, що римуються з першим словом (слон - сон, бізон, вагон, пітон);
- слова, що починаються з однакового складу (палиця - парашут, пакет);
- слова, протилежні за значенням або ознаками (слон - миша, світло - пільма);
- слова, близькі за значенням (слон - хобот, Африка, бивні) [8].

Будь-який набір слів, утворений за асоціаціями може стати початком або основою для творення фантастичних історій. Автор пропонує записати слово по-вертикалі і придумати на кожну букву інші слова. Наприклад, на слово «гра» слова «грім», «риба», «автобус». Підбір слів, що починаються на певні букви, - це завдання, з яким успішно впораються навіть діти 4-5 років. Подальше творення історії за набором слів може здійснюватися в колективній формі або разом з педагогом [8].

У творах часто використовується словотворчість – придумуються нові герої, їх імена, країни, в яких вони живуть. Придумати нове слово дуже легко, якщо скористатися методом деформування слова за допомогою відомих приставок. Дж. Родарі додає до звичайних слів такі приставки як: анти-, міні-, максі, супер-, віце- тощо. Виходять слова: антимиша, сеперсірник тощо. Кожне з цих слів може стати героєм нової неймовірної історії [8].

Метод біном фантазії передбачає використання двох слів. Бажано підібрати пару слів, які далеко стоять один від одного в смисловому ряду. Для підбору слів можна використовувати методи жеребкування, випадкового вибору зі словника або з будь-якої книги, придумування дітьми. Далі за допомогою прийменників і сполучників, змінюючи слова за відмінками необхідно з'єднати їх у всілякі словосполучення і вибрати з них найнеймовірніше або смішне. Ця вправа активізує словник дітей і закріплює граматичні норми. Отримане словосполучення і буде головною темою твору [8].

Техніка фантастичних гіпотез так само будується на основі двох слів. Але для її складання треба придумати підмет і присудок. Дітям можна запропонувати придумати слова – відповіді на питання: Хто? Що? Що робить? Потім з'єднуємо пари слів в фантастичне припущення – гіпотезу. Наприклад: Що було б, якби слон літав? Що буде, якщо морозиво заспіває? Твори дітей на такі теми дозволяють побачити незвичайне в знайомих предметах та явищах [8].

Письменник так само пропонує використовувати літературні твори для розвитку мовної творчості. Великі можливості закладені особливо в добре знайомих дітям казках. На думку автора, вони є будівельним матеріалом для фантастичних історій. Важливо навчити дитину відійти від звичного сюжету [8].

Зробити це можна кількома способами:

- нове слово в казці дає можливість змінити лінію сюжету (Червона шапочка – вертоліт);

- перебріхування казки можна здійснити шляхом зміни основних характеристик героїв (Червона шапочка – зла, вовк – добрий);

- продовження казки дуже люблять складати діти, коли не хочуть, аби казка закінчилася (як Червона шапочка повернулася назад додому після того, як її врятували дроворуби);

- салат із казок – це змішування героїв з різних казок (Червона шапочка зустрічає в лісі Мауглі);

- казка-калька – прийом накладання на канву сюжету знайомої казки інших героїв (Пішов Буратіно відвідати черепаху Тортилу ...) [8, с. 22-23].

У методиці розвитку мовлення існують такі етапи створення казок:

- переказ;

- з'єднання сюжетів казки;

- самостійне створення фантастичної історії;

- збагачення літературного досвіду;

- навчання прийомам створення казок;

- узагальнення знань про особливості жанру [4; 10; 41].

Проте в якості головних і основних прийомів навчання дітей створенню казок і фантастичних історій, називають твір на будь-яку тему або ж на запропоновану самим вихователем і продовження розповіді вихователя [28].

Крім вищезазначених прийомів, використовується активно такий прийом, як прийом оживлення неживих предметів. Дуже цікавий і такий прийом, як прийом ланцюжка. Він використовується для колективного створення історії [38].

Методом «чарівного трикутника» діти вчаться складати казки конфліктного типу. Діти при цьому засвоюють, що в казках завжди добро перемагає зло, а в конфлікті добра і зла завжди бере участь посередник, в основному це чарівник або чарівний предмет. Це можна зобразити у вигляді

трикутника, на кутах якого зображені герой добра, герой зла і чарівний посередник. Усередині пишеться слово, яке позначає взаємодію цих героїв, або ж малюється зображення [27].

Алгоритм складання казки:

- 1) визначення місця, де відбуватимуться основні події;
- 2) вибір головних героїв (тобто позитивного і негативного);
- 3) вибір чарівництва (придумування чарівника, чарівної сили, чарівних слів або ж чарівного предмета);
- 4) визначення взаємодії (боротьби) героїв за володіння чарівним предметом для реалізації своїх цілей; важливо визначити мотив, для чого героям потрібен цей предмет, який дозволяє персонажам почати діяти, це може бути таємниця (знайти заховане, встановити істину), спілкування (домовитися, пояснити, вирішити суперечку), допомога (допомогти, врятувати, звільнити, захистити, вилікувати) тощо;
- 5) розв'язання конфлікту, можна використовувати підсилення (у позитивного героя з'являється помічник) або ослаблення (чарівний предмет загубився) дій для створення рівноваги між героями, у розв'язання конфлікту не повинен страждати навколишній світ [8; 15; 23].

Отже, знайомство з окремими жанровими характеристиками казки відбувається на заняттях у ході її цілісного сприйняття і аналізу змістовних і формальних ознак. Створення власних казок і фантастичних історій є художньо-творчою діяльністю. Робота з навчання складання власної казки дітьми включає два напрями: підготовча робота та самостійне складання казок і фантастичних історій. Виділяються різні підходи і методи до самостійного складання казок: прийом оживлення неживих предметів, прийом ланцюжка, метод – камінь в ставку, метод біном фантазії, метод «чарівного трикутника», техніка фантастичних гіпотез.

2.2. Діагностика розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку

Для виявлення рівня розвитку розумових здібностей у старших дошкільників ми використовували методику Д. Векслера (додаток А) [3].

Представляємо короткий опис використовуваних методик.

Тест Векслера (або Шкала Векслера) є одним із найвідоміших тестів для вимірювання рівня інтелектуального розвитку. Тест, заснований на ієрархічній моделі інтелекту Д. Векслера, дає змогу діагностувати загальний інтелект та його складові – вербальний та невербальний інтелекти.

Тест Д. Векслера складається з 10 окремих субтестів, які розділені на 2 групи: 5 словесних та 5 невербальних. Кожний субтест містить від 10 до 30 запитань і завдань, що поступово ускладнюються. До словесного субтесту відносяться завдання, що визначають загальні знання, загальне розуміння, здатність, подібність, відтворення цифрових рядів тощо. Невербальні субтести включають шифрування, пошук недостатніх деталей у зображенні, визначення послідовності зображень, утворення фігур.

Виконання кожного субтеста оцінюється в точках з подальшим переведенням в єдину оцінку масштабу, яка дозволяє аналізувати розкид. Враховується загальний інтелектуальний коефіцієнт(IQ), співвідношення «словесного і невербального» інтелекту [3]. Кількісна і якісна оцінка виконання тестових завдань дозволяє визначити, які сторони інтелектуальної діяльності гірше формуються і як їх можна компенсувати. Низький кількісний показник одного або декількох субтестів вказує на певний тип порушень.

До вербальних субтестів відносяться: обізнаність, словниковий запас, арифметичний, схожість, тямущість.

Зупинимося докладніше на трьох показниках, які будуть використані нами надалі: загальна обізнаність, логічне мислення («схожість») і вміння будувати умовиводи («тямущість») [3].

«Обізнаність» - спрямована на виявлення і вимірювання загальної

кількості і рівня відносно простих знань, а значить, спрямованості і широти пізнавальних інтересів, ступеня розвитку основних інтелектуальних функцій (пам'яті і мислення) [3].

«Подібність» - пошук загальних істотних характеристик понять вимагає високого ступеня абстракції, класифікації, порівняння і розташування інформації.

«Тямущість» - включає в себе низку запитань з різних галузей соціальної поведінки людини і спрямована на виявлення здатності будувати висновки на основі життєвого досвіду і спираючись на здоровий глузд, в якому, на думку Д.Векслера, взаємодіють як інтелектуальні, так і емоційні чинники. Знаходить своє вираження термінова готовність до духовної діяльності, незалежності і соціальної зрілості суджень.

Проаналізуємо результати діагностичного дослідження рівня розвитку розумових здібностей старших дошкільників на базі закладу дошкільної освіти «Сонечко» Великопетиського району Херсонської міської ради.

Перший тест за методикою Д.Векслера був «обізнаність», в якому дітям було запропоновано відповісти на 10 запитань, кількісні результати діагностики за тестом представлені в таблиці 1.

Найкращі результати показала Алія Г., яка без особливих зусиль впоралася з усіма завданнями, тільки в трьох завданнях у неї виникли труднощі, з якими вона змогла згодом впоратися. Три дошкільника: Юлія ж., Мирон К., Оля К., показали низький рівень у даної групи виникли значні труднощі у виконанні завдань, так само їм знадобилося набагато більше часу ніж іншим. Велика частина дітей – це шість осіб Софія З., Дарина Д., Ксенія Д., Єгор В., Маша Б., Павло Т. впоралися із завданнями на середньому рівні. За результатами тесту «обізнаність» троє дітей мають низький рівень розвитку розумових здібностей, що становить 30%, шість дітей – середній рівень – 45%, одна дитина (15%) – високий рівень.

Таблиця 1

Результати діагностичного дослідження за тестом «обізнаність»

№ з/п	Ім'я, прізвище	1 зав.	2 зав.	3 зав.	4 зав.	5 зав.	6 зав.	7 зав.	8 зав.	9 зав.	10 зав.	Підсумо	Рівень
1	Павло Т.	2	1	3	2	2	1	3	2	2	2	20	С
2	Маша Б.	1	2	3	2	1	2	3	2	2	2	20	С
3	Єгор В.	1	1	2	3	2	3	2	2	2	2	20	С
4	Оля Г.	2	1	1	2	2	2	1	1	1	1	14	Н
5	Ксенія Г.	2	2	3	3	2	2	3	2	2	3	21	С
6	Алія Г.	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	27	В
7	Дар'я Д.	2	2	2	1	2	2	22	2	2	2	19	С
8	Мирон К.	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	12	Н
9	Софія З.	2	1	2	3	2	2	2	2	1	2	19	С
10	Юлія Ж.	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1	13	Н

Далі нами був проведений другий тест «схожість», який спрямований на виявлення здібностей до логічного узагальнення і вимірювання ступеня розвитку цих здібностей. Дітям було запропоновано відповісти на 8 запитань. Кількісні результати діагностики за даним тестом представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати діагностичного дослідження за тестом «схожість»

№ з/п	Ім'я, прізвище	Завдання								Підсумок	Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8		
1	Павло Т.	2	1	1	3	2	2	2	2	12	Середній
2	Маша Б.	1	2	2	2	2	2	1	2	14	Середній
3	Єгор В.	2	2	2	3	2	2	2	2	16	Середній
4	Оля Г.	1	2	1	1	1	2	1	2	11	Низький
5	Ксенія Г.	2	2	2	2	2	1	2	2	15	Середній
6	Алія Г.	3	2	2	3	2	2	2	3	19	Середній
7	Дар'я Д.	3	2	2	2	2	2	2	3	18	Середній
8	Мирон К.	1	1	1	2	1	1	1	1	9	Низький
9	Софія З.	2	1	1	2	1	1	1	1	10	Низький
10	Юлія Ж.	2	1	1	1	1	2	1	1	10	Низький

За підсумками тесту спрямованого на виявлення здібностей до

логічного мислення високих результатів ніхто не показав. Середній результат у 6 осіб, кращий результат в цій групі у двох осіб Алія Г., яка показала високий результат в першому тесті, однак в інших завданнях вона відчувала труднощі. Дарина Д. обидва тести зробила на одному рівні, тому можна сказати її результат не зменшився. Низький результат показали чотири людини, найважче у виконанні завдань було Мирону.

За результатами тесту «схожість» четверо дітей мають низький рівень розвитку розумових здібностей, що становить 40%, шість дітей – середній рівень – 60%, 0 % – високий рівень. Це свідчить про те, що у дітей недостатньо розвинена здатність встановлювати логічні зв'язки і відповідності між поняттями, а також вміння узагальнювати.

Третій тест «тямущість». Дітям було запропоновано відповісти на 12 запитань. Кількісні результати діагностики за даним тестом представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати діагностичного дослідження за тестом «тямущість»

№ з/п	Ім'я, прізвище	Завдання												Підсумок	Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1	Павло Т.	2	3	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2	23	Середній
2	Маша Б.	2	2	2	2	2	1	3	2	2	2	2	2	24	Середній
3	Єгор В.	3	1	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	23	Середній
4	Оля Г.	2	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	1	16	Низький
5	Ксенія Г.	2	2	2	2	2	2	1	2	2	3	2	2	24	Середній
6	Алія Г.	3	3	2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	34	Високий
7	Дар'я Д.	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	25	Середній
8	Мирон К.	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	13	Низький
9	Софія З.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	24	Середній
10	Юлія Ж.	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14	Низький

За підсумками тесту «тямущість» високий рівень показав один дошкільник Алія Г. Вона впоралася відмінно з усіма завданнями, тільки були

невеликі труднощі в третьому і шостому завданні. Середній результат, як і в попередніх завданнях у шести осіб. У трьох осіб були труднощі з виконаннями завдань, вони не могли включитися в роботу і не розуміли, що від них вимагається, тому у даної групи низький показник. За результатами тесту «Тямущість» троє дітей мають низький рівень розвитку розумових здібностей, що становить 30%, шість дітей – середній рівень – 45%, одна дитина (15%) – високий рівень. Таким чином, більшість дітей показали рівень розвитку середній і низький.

Проаналізуємо результати діагностичного дослідження рівня розвитку розумових здібностей за усіма показниками. Кількісні результати діагностики рівня розвитку розумових здібностей за методикою Д.Векслера представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Результати діагностичного дослідження рівня розвитку розумових здібностей за методикою Д. Векслера

№ з/п	Ім'я, прізвище	«Поінформованість»	«Схожість»	«Тямущість»	Підсумок	Рівень
1	Павло Т.	20	15	23	58	Середній
2	Маша Б.	20	14	24	58	Середній
3	Єгор В.	20	16	23	59	Середній
4	Оля Г.	14	11	16	41	Низький
5	Ксенія Г.	21	15	24	60	Середній
6	Алія Г.	27	19	34	80	Низький
7	Дар'я Д.	19	18	25	62	Середній
8	Мирон К.	12	9	13	34	Низький
9	Софія З.	19	10	24	53	Середній
10	Юлія Ж.	13	10	14	37	Низький
Середній бал		185	137	220	542	Середній



Рис. 1. Результати дослідження рівня розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку

Дано характеристику виділеним групам дітей.

1 група з високим рівнем розвитку розумових здібностей (10%) – у дітей досліджуваної групи добре розвинена здатність узагальнювати, диференціювати істотні ознаки предметів і явищ від несуттєвих, виділяти істотні ознаки предметів, а також є хороший запас знань. Достатньо розвинена здатність встановлювати логічні зв'язки і співвідношення між поняттями. Завдання виконували з цікавістю і активно.

2 група – середній рівень розвитку (60%) – у дітей цього рівня спостерігалася готовність до виконання завдання, але діти відчували невеликі труднощі. У виконанні завдання була потрібна допомога дорослого, після якої дитина змогла впоратися із завданням. При цьому було потрібно деякий час для обдумування. Уміння класифікувати предмети розвинені добре, а також вміння узагальнювати.

3 група – низький рівень розвитку - (30%). Опитувані, віднесені до цього рівня розвитку розумових здібностей, з самого початку не виявляли готовності до виконання поставлених завдань. Деякі з них поводити себе дуже насторожено і боялися будь-якого нового для них завдання. Не

дослухавши інструкцію, діти говорили: «я так не вмію». У виконанні завдання таких дітей необхідно було постійно направляти і допомагати. Були труднощі у визначенні зайвого предмета в ряду. Також у багатьох дошкільників труднощі були в обґрунтуванні свого вибору відповіді. Виділяли не всі істотні ознаки предметів. Діти недостатньо вміють виділяти предмети за призначенням і характерними ознаками, класифікувати предмети і узагальнювати їх, порівнювати предмети, відповідати на запитання, робити самостійні висновки і умовиводи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Отже, за результатами діагностичного дослідження було встановлено, що рівень розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку виявився невисоким. Серед дітей були такі, яким часто була потрібна допомога дорослого. Це підтвердило необхідність здійснення цілеспрямованої педагогічної роботи з розвитку розумових здібностей за допомогою створення казок та фантастичних історій.

2.3. Прийоми розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку

Формування розумових здібностей у дошкільників здійснюється під час режимних процесів, у ході спільної освітньої діяльності, в процесі змістовної діяльності, а також в самостійній діяльності дітей. Практика формування розумових здібностей у дітей дошкільного віку здійснювалася на підставі базових положень теорії П. Я. Гальперіна, в якій процес формування розумових операцій здійснюється наступним чином [44]:

1. Мотиваційний етап – попереднє ознайомлення з метою дії, створення необхідної мотивації. Його також можна назвати ознайомчо-мотиваційним, так як дія ще не відбувається, а здійснюється лише підготовка до нього.

2. Етап складання схеми орієнтовної основи дії, яка дає уявлення про спосіб його виконання. На цьому етапі дія ще не виконується, відбувається більш глибоке ознайомлення з умовами його успішного виконання.

3. Етап виконання дії в матеріалізованій або матеріальній формі (матеріальне-зовнішня практична дія з реальними предметами, матеріалізована – за допомогою будь-яких моделей, схем, креслень); на даному етапі необхідно промовляти вголос всі виконувані операції.

4. Етап зовнішньомовленнєвої дії – промовляння дії у вигляді гучного мовлення. Дія освоюється в розгорнутому вигляді, без пропуску будь-яких операцій, лише на заключному етапі деякі операції можна пропустити. Дія в даному випадку все більш узагальнюється завдяки її вербалізації в усному мовленні, але поки не автоматизується. Поступово в результаті такого промовляння операцій відпадає необхідність використання орієнтовної основи дії, так як дія засвоюється в узагальненій формі, відривається від конкретики.

5. Етап внутрішнього мовлення. На передостанньому етапі дія проявляється в узагальненому вигляді, виконується беззвучно, супроводжується промовлянням про себе; після набуття уявної форми Дія поступово скорочується, автоматизується, набуваючи форму зразка.

6. Етап розумової дії-виконанням дії в плані внутрішнього мовлення з відповідними їй перетвореннями і скороченнями, з відходом дії, її процесу на рівень розумових умінь і навичок, виконання дії в розумовому плані. Воно завершує автоматизуватися, перетворюючись на навик [44].

У формуванні розумових здібностей застосовуються різні методи і прийоми навчання (таблиця 5). Під методом навчання розуміється система послідовних взаємопов'язаних дій педагога і дітей, які спрямовані на досягнення дидактичних завдань [2, с. 98].

Практичні методи найбільше відповідають віковим особливостям і рівню розвитку мислення дітей дошкільного віку. Використання цих методів в процесі формування розумових здібностей у дітей полягає в самостійному виконанні дітьми дій з дидактичним матеріалом, що складаються з низки операцій, в результаті яких дитина отримує уявлення про нові знання і набуває відповідні вміння. При цьому використовуються наступні

педагогічні прийоми [33]:

Таблиця 5

Методи і прийоми формування розумових здібностей

Метод	Прийоми
Практичний	<ul style="list-style-type: none"> - самостійне виконання дітьми дій з дидактичним матеріалом - порівняння - аналіз - синтез - узагальнення - групування - серіація - встановлення співвідношення «частина-ціле» - складання простого плану-схеми, дидактичні ігрові вправи.
Наочний	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрація об'єктів та ілюстрацій - показ - спостереження - розгляд таблиць, моделей - показ (демонстрація) способу дії.
Словесний	<ul style="list-style-type: none"> - розповідь - бесіда - пояснення - словесні дидактичні ігри - інструкція для виконання самостійних вправ і способів дії - роз'яснення - вказівка - питання до дітей
Ігрові методи	<ul style="list-style-type: none"> - дидактичні ігри - ігри-драматизації - рухливі ігри - ігри заняття з конструктором, будівельним матеріалом. - ігрова ситуація - ігрові дії

- порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, які виступають не тільки як пізнавальні процеси (операції), а й як методичні прийоми, що визначають той шлях, по якому рухається думка дитини в процесі навчання. Наприклад, в грі «Знайди відмінності» діти шукають, чим одна картинка відрізняється від

іншої, визначають який предмет відсутній або він є, але знаходиться в іншому місці, має інший колір, форму або розмір, пояснюють свій вибір. У грі "парні малюнки", серед схожих одну на одну картинку, діти знаходять пари картинок, із зображеннями абсолютно однакових предметів, пояснюють свій вибір [33].

Прикладом використання аналізу і синтезу, може служити формування у дітей уявлень, які виникають під впливом спостереження і практичних дій з предметами. Ці прийоми спрямовані на усвідомлення кількісних, просторових і часових відношень, на виділення головного, істотного. Порівняння, аналіз, синтез, узагальнення здійснюються на наочній основі із залученням різноманітних дидактичних засобів. Це може бути:

- порівняння предметів за різними ознаками (розміром, формою, кольором, призначенням тощо) різними способами: обстеження форми предмета, накладання, шляхом складання пар;

- встановлення співвідношень «частина-ціле» [38];

- дидактичні ігрові вправи, що відрізняються від типових навчальних завдань і вправ незвичністю постановки завдання (знайти, здогадатися), презентація його від імені будь-якого літературного казкового персонажа, вони не включають в себе всі структурні елементи дидактичної гри (дидактичне завдання, правила гри, ігрові дії) і використовуються з метою формування розумових здібностей [40].

До словесних методів відносяться: розповідь, бесіда, пояснення, словесні дидактичні ігри. У формуванні розумових здібностей застосовують такі педагогічні прийоми:

- інструкція для виконання самостійних вправ і способів дії, в якій відбивається, що і як треба робити, щоб отримати необхідний результат, в дошкільному віці інструкція передуює кожній новій дії [32].

До ігрових методів відносяться дидактичні ігри, ігри-драматизації, рухливі ігри. У використанні гри як дидактичного засобу у формуванні розумових здібностей, ігрові методи навчання допомагають розкрити зміст в

доступній і цікавій формі, сформувати розумові дії [40].

Дидактичні ігри включаються безпосередньо в зміст пізнавальних занять, як один із засобів реалізації програмних завдань, а також можуть застосовуватися в якості навчального завдання, вправи, спрямованого на виконання конкретного завдання, в кінці заняття використовуються з метою відтворення, закріплення раніше вивченого [39].

Складання розрізних картинок і кубиків з картинками сприяють формуванню вміння аналізу – з окремих частин скласти цілий предмет. Ускладненням у цих іграх може бути збільшення кількості частин, а також змісту сюжетних картинок [33].

Словесні ігри відрізняються тим, що процес виконання навчального завдання відбувається в розумовому плані, ґрунтуючись на уявленнях, без опори на наочний матеріал. Ці ігри використовуються, переважно, з дітьми середнього та старшого дошкільного віку [33].

У таких іграх діти навчаються, спираючись на наявні уявлення про предмети, заглиблюючись в знання про них, тому що тут потрібне використання отриманих раніше знань в нових зв'язках [33]. Вони повинні самостійно застосувати інтелектуальні вміння: описувати предмети, виділяючи характерні їхні ознаки, відгадувати за описом, знаходити подібності та відмінності.

Е.А. Носова розробила систему ігор і вправ з розвитку у дошкільників логіко-математичних уявлень і умінь з використанням дидактичного матеріалу – логічних блоків Дьенеша. У процесі різноманітних дій з логічними блоками діти опановують різними інтелектуальними вміннями [38].

Е.А. Носова пропонує 4 групи ігор і вправ з логічними блоками, що поступово ускладнюються:

- для розвитку умінь виявляти і абстрагувати властивості;
- для розвитку умінь порівнювати предмети за їх властивостями;
- для розвитку дій класифікації та узагальнення;

- для розвитку здатності до логічних дій і операцій [38].

Методи і прийоми використовуються в різних поєднаннях: словесні і наочні методи не використовуються самостійно, їх застосовують разом з практичним та ігровим методами. Спостереження, практичні дії з предметами, відображення їх результатів у мовленні, запитання до дітей є зовнішнім вираженням цих методичних прийомів [40].

У формуванні розумових здібностей використовуються такі прийоми, як загадки, ігрові дії, ігрова ситуація [38]. Інтелектуальні вміння, як і всякі інші вміння, виробляються в процесі багаторазових вправ. При цьому кількість цих вправ для різних дітей різна. Кожна гра і вправа містить кілька ігрових і практичних завдань [33].

Організація безпосередньо освітньої діяльності є однією з форм організації дітей, в ході якої відбувається формування розумових здібностей дітей дошкільного віку. Грунтуючись на принципі діяльнісного підходу, організація безпосередньої освітньої діяльності починається з процесу залучення дітей до діяльності, чому сприяло відгадування загадок, прихід ігрових персонажів. Використання цих прийомів дозволяє активізувати увагу дітей, підняти їх настрій, налаштувати на майбутню роботу. Наступним етапом є процес цілепокладання, який полягає у постановці проблемної ситуації, яку необхідно розв'язати. Основний зміст безпосередньої освітньої діяльності включає в себе підбір ігор або ігрових вправ, що сприяють виконанню поставлених завдань (знайомство з новим матеріалом, закріплення раніше вивченого). Закріплення нового матеріалу дозволяє оцінити ступінь оволодіння дітьми новим знанням. В кінці використовується розвиваюча гра, або дітям пропонується зайнятися продуктивною діяльністю, що представляє своєрідну рефлексію, логічне закінчення виконаної роботи і є мотивацією для її продовження. Спільна діяльність дітей і дорослого також сприяє формуванню розумових здібностей дошкільників [31].

Формування розумових здібностей також відбувається і в самостійній діяльності дітей, де у дитини є можливість неспішно поміркувати над своїми

діями, в чомусь утвердитися, в чомусь засумніватися. Цьому сприяє створення відповідного предметно-просторового середовища [9].

Предметно-просторове середовище має важливу роль у розвитку дітей дошкільного віку, зокрема й у формуванні розумових здібностей дітей. Дитина отримує уявлення про дійсність від оточуючих дорослих і з того що її безпосередньо оточує. Найважливішим джерелом досвіду і стимулом до діяльності є предметне середовище і простір, який оточує дошкільника [9].

Для формування розумових здібностей може бути створене розвиваюче предметно-просторове середовище, в якому передбачено достатню різноманітність і варіативність ігрового матеріалу, що дозволяє одночасно включатися в активний пізнавальний творчий процес усім бажаним дітям групи. Це різні види дидактичних ігор, конструкторів, мозаїк, кубиків з картинками, пазлів тощо. При цьому кожна дитина може вибрати гру виходячи зі своїх інтересів і можливостей, грати одна, в парі або з підгрупою дітей. Ігри та ігрові посібники розташовані на столі і полицях не вище росту дитини, аби них зручно підійти, подивитися, взяти в руки. Легкі і зручні ємності (пластмасові кошики, прозорі контейнери, паперові коробки, конвертики з кнопкою), в яких знаходиться ігровий матеріал, зручно зберігати, брати в руки (не розсипається) і переносити в залежності від обраного місця (стіл, килим) [9; 11; 24].

Особливості предметного змісту розвиваючого середовища для розвитку розумових здібностей дітей дошкільного віку обумовлені тим що, в цьому віці відбуваються деякі якісні зміни в розвитку сприйняття, чому сприяє освоєння дітьми цього віку деяких сенсорних еталонів (форми, кольору, розмірних проявів, абстрагування значущими властивостями предметів) [24].

Незважаючи на те, що уява розвивається у дитини мимоволі, прискорити цей процес можна та необхідно. Для цього важливе емоційно забарвлене спілкування з дорослими, різні методики, які систематично застосовуються вихователями і батьками.

Спостерігаючи за природою, спочатку необхідно використовувати метод порівняння. На що схожий листочок? А сніжинка? Хмаринка? Що нагадує ось те далеке дерево? Якщо починати подібні заняття в ранньому віці, то спочатку потрібна допомога дорослих. Надалі дитина починає бачити нові явища і навіть придумувати короткі історії про хмари або листочок, що танцює на вітру [8].

Розповіді та казки – основна методика для розвитку дитячої уяви. Сама по собі вигадана історія стає базою, поштовхом для фантазії:

- у них розповідається про давні часи і старовинні культурні звичаї;
- слухаючи сюжет, дитина мимоволі розширює особистий досвід;
- під час обігрування чарівної історії розкриваються можливості для активізації пам'яті, розвитку мовлення і творчого мислення [8];
- діти ставлять себе на місце персонажів і придумують нові шляхи подолання труднощів [13].

Розвиток уяви за допомогою історій і казок відбувається шляхом слухання історії, переказів, обговорень і театральних постанов.

Ігри, що використовуються для розвитку уяви, діляться на 3 види:

- з використанням предметів,
- із застосуванням картинок та ілюстрацій,
- словесні [19].

Перший тип допомагає дітям грати і взаємодіяти за допомогою ляльок, машинок, наборів предметів. Кожна гра передбачає наявність ігрового задуму і постійного розвитку сюжету. Використання карток з картинками спонукає придумувати історії на підставі конкретної ситуації. Словесні ігри забезпечують цілеспрямований вплив педагога, який спонукає дітей спілкуватися, міркувати, обмінюватися думками і думками на задану тему [19].

Творчі заняття. У дошкільників основні творчі прояви виражаються в малюванні або конструюванні. Якщо спочатку діти копіюють малюнок дорослого, то поступово на аркуші відтворюється все, що підказує фантазія:

нові світи, історії з реальності, різні персонажі. Малювання допомагає розвивати фантазію і креативність, розширювати межі уяви [24].

Конструювання також дозволяє дошкільнику відчувати себе творцем. Освоївши створення моделей за схемою, він здатний сформулювати задум небаченого транспорту або замку і втілити його в життя за допомогою наявних деталей або виліплених з пластиліну [38].

«LEGO Education» - це найбільш проста форма конструювання, в процесі якої дошкільники використовують готові конструкції – зразки, фотографії, малюнки, схеми, познайомляться з властивостями деталей. Усе це сприяє розвитку таких розумових здібностей, як уміння порівнювати предмети за формою, розміром, кольором, знаходити закономірності, відмінності і загальні риси в конструкціях; розуміння узагальнених уявлень про конструкції, вміння аналізувати – виділяти частини конструкцій, їх просторове розташування й деталі [38].

Таким чином, побудова освітнього процесу із застосуванням різноманітних практичних, наочних, словесних та ігрових методів і прийомів навчання, що використовуються в різних поєднаннях з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також мети, завдань і змісту навчання на даному етапі; створення розвиваючого середовища, що включає в себе різноманітні засоби для розвитку розумових здібностей: дидактичні ігри, різні види конструкторів і будівельного матеріалу, пізнавально-ігрові посібники орієнтовані на збагачення інтегративного освоєння дітьми уявлень та інтелектуальних умінь; надання кожній дитині можливості для її самовираження і саморозвитку, надання допомоги в реалізації задумів, підказаних предметним матеріалом; задоволення потреби перспективного розумового розвитку дитини сприяє формуванню розумових здібностей дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, діагностичний експеримент дали змогу обґрунтувати педагогічні прийоми та окреслити сучасний стан розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі створення казок і фантастичних історій. На основі опрацьованих джерел можна зробити висновки та узагальнення до поставлених завдань дослідження:

1. Розумовий розвиток дитини дошкільного віку – це ступінь розвитку пізнавальних процесів дитини (відчуттів і сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уяви). Розумові здібності дітей старшого дошкільного віку визначаються як «розумові» дії, за допомогою яких здійснюється пізнання: операції аналізу, синтезу, порівняння, дедукції, індукції тощо; прийоми запам'ятовування, відтворення і пригадування знань; раціональні прийоми тієї чи іншої розумової операції, що застосовується для виконання пізнавальних завдань, на розвиток яких впливає взаємодія генетичних і соціокультурних факторів.

2. У дошкільному віці відбувається поступове ускладнення розумових здібностей. Спочатку діти вчаться виявляти окремі якості предметів, абстрагувати їх. Потім в старшому дошкільному віці діти опановують вміннями абстрагувати і закріплювати у свідомості одночасно декілька якостей, зіставляти і узагальнювати об'єкти. При цьому спочатку йде оволодіння розумовими здібностями на сенсорному рівні, коли дитина оперує образами, а в старшому дошкільному віці ці вміння переходять на вербальний (логічний) рівень. Освоєння розумових дій сприяє формуванню у дитини якісно нового мислення. Інтенсивно розвиваючись в дошкільному віці, розумові здібності починають в подальшому виступати в якості способів розумової діяльності.

3. Казка – основний інструмент для розвитку уяви. Чарівні історії запускають розумові процеси, які дозволяють створювати нові образи і розширювати межі існуючої дійсності. Слухаючи і переказуючи, діти

отримують готові приклади, а також нові ідеї та засоби для фантазування. Однак, вигадані образи у дошкільників досить схематичні і стереотипні. Вони наділяють уявних персонажів типовими рисами, запозиченими зі знайомих історій і казок. Розвиток уяви у дітей потребує наповнення образного запасу і освоєння нових способів перетворення матеріалу і вражень. Використовуючи різні прийоми для розвитку уяви у дошкільників, вихователі та батьки сприяють гармонійному розвитку особистості і спрощують процес адаптації в соціумі.

4. У дослідженні сучасного стану сформованості розумових здібностей старших дошкільників ми використовували три показника: загальна поінформованість, логічне мислення, тямущість. За результатами дослідження високий рівень розвитку розумових здібностей у 10% дітей, середній результат показали 60% і низький результат у 30% дітей. Найкращі показники були за тестом загальної поінформованості, найменші показники отримано за тестом логічного мислення. Було встановлено, що рівень розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку виявився невисоким. Це підтвердило необхідність здійснення цілеспрямованої педагогічної роботи з розвитку розумових здібностей за допомогою створення казок та фанстастичних історій.

5. Знайомство з окремими жанровими характеристиками казки відбувається на заняттях у ході її цілісного сприйняття і аналізу змістовних і формальних ознак. Створення власних казок і фанстастичних історій є художньо-творчою діяльністю. Робота з навчання складання власної казки дітьми включає два напрями: підготовча робота та самостійне складання казок і фанстастичних історій. Виділяються різні прийоми і методи до самостійного складання казок: прийом оживлення неживих предметів, прийом ланцюжка, метод – камінь у ставку, метод біном фантазії, метод «чарівного трикутника», техніка фанстастичних гіпотез.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. – М.: Эксмо, 2000. – 445 с.
2. Азимов Г.А. Словарь методических терминов / Г.А Азимов. М.: 2002.- 132 с.
3. Акимова М.К. Диагностика умственного развития детей / М.К.Акимова.- М.: 2006. -240 с.
4. Алексеенко-Лемовська Л.В. Система роботи щодо збагачення словника дітей на різних етапах дошкільного дитинства у театралізованій діяльності // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта. РВВ КГУ, 2008. – Вип. 17. – Ч. I. – С. 222-230.
5. Артемова Л.В. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися // Дошкільне виховання. – 2000. – № 5. – С. 6-7.
6. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 1. – С. 6-9.
7. Барташнікова І. Розвиток уяви та творчих здібностей дошкільників / Барташнікова І., Барташніков О. – Тернопіль: Богдан, 1998. – 88 с.
8. Бас О.В. Учимся писать сказки. Методические рекомендации для специалистов учреждений социального обслуживания и родителей детей-инвалидов, детей с ограниченными возможностями здоровья / Бас О.В., Солодянкина О. В. - Ижевск: Издательский центр «Удмуртский университет», 2017. – 51 с.
9. Басов А.В. Развитие логического мышления детей /Л.Ф.Тихомирова, А.В. Басов. – Ярославль [б.и.], 2005.- 87 с.
10. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі: монографія / А. М. Богуш. – К.: Слово, 2008. – 342 с.
11. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте /

Л.С. Выготский. – СПб., 1997. – 140 с.

12. Выготский Л.С. Обучение и развитие в дошкольном возрасте / Л.С. Выготский. Психология развития ребенка. – М.: смысл, Эксмо, 2004. – 512 с.

13. Гальченко В. М. Теоретичні аспекти формування творчих здібностей дошкільників / В. М.Гальченко // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С.Д.Максименка. – Т. VI. – Вип. 3. – К., 2004. – С. 90–97.

14. Грейс Крайг Психология развития / Крайг Грейс, - М.: Питер, 2003.- 43 с. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления / Дж Гилфорд.- М.: Прогресс, 1965.- 80 с.

15. Грузинська І.М. Художньо-мовленнєва діяльність як засіб розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – № 3(48). – С. 139-146.

16. Давыдов В.В. Основные периоды психического развития ребенка. Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка /Ред.-со ст. Г.В. Бурменская. – М.: Мск. психолого -социальный ин-т, 2005. – 656 с.

17. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник: 2-ге вид. / Т. В.Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 392 с.

18. Запорожец А.В. Предмет и значение детской психологии. Хрестоматия по детской психологии: о т младенца до подростка / Ред.-сост. Г.В. Бурменская. – М.: Мо ск. психолого -социальный ин-т, 2005. – 656 с.

19. Карабаєва І. Уява народжується в грі / І. Карабаєва, С. Ладивір // Дошкільне виховання. – 2007. – № 10. – С. 4-7.

20. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М.Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. М.: 2003 г.- 231 с.

21. Крутецкий В.А. Психолгия / В.А. Крутецкий.- М.: 2006. – 37 с.

22. Кушнир Н.Я. Игровые комплексы для развития интеллектуальных способностей детей дошкольного возраста / Н.Я.Кушнир,- М.: Минск 2013 г.- 120 с.

23. Лебедев Ю.А. Сказка как источник творчества детей / Науч. рук. Ю.А. Лебедев. – М.: «Просвещение», 2001. – 235с.
24. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності // Дошкільне виховання. – 2002. – № 4. – С. 22-24.
25. Менчинская Н.А. Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребенка Н.А. Менчинская / -М.: МПСИ, Воронеж: Модэк, 2004. — 512 с.
26. Методика сочинительства сказок и веселых историй [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://spravochnick.ru/pedagogika/teoriya_vospitaniya/metodika_sochinitelstva_s_kazok_i_veselyh_istoriy/
27. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини / Н.Міронова // Журнал «Дошкільне виховання». – 2007. – № 5. – С. 12-13.
28. Нор К. Ф. В. О. Сухомлинський про розумовий розвиток учнів молодшого шкільного віку / К. Ф. Нор // Рідна школа. – 2009. – №5. –С. 9 – 12.
29. Онищенко І. В. Дитяча література як засіб формування естетичної свідомості дошкільника [Електроний ресурс] / І. В. Онищенко – Режим доступу до статті: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_50_1/72.pdf
30. Пиаже Ж. Психология интеллекта / -М.: СПб. Питер, 2003. - 192 с.
31. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку: (монографія). – Рівнен. держ. Гуманіст. ун-т. Рівне, 2006. – 363 с.
32. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – К.: Академвидав, 2004. – С. 184-188.
33. Прокоп'єва І.Т. Сучасний дошкільник: особливості ігрової діяльності / Прокоп'єва І.Т., Смернова Є. // Дошкільне виховання. – № 11. – 2002. - С.70
34. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / - М. СПб.: Питер, 2007. – 720 с.

35. Сергеева Д.В. Воспитание детей дошкольного возраста: методическое пособие/ Д.В. Сергеева. – М.:Просвещение, 2007. – 96 с.
36. Соломенкова О. В. Воспитание и обучение в старшей группе детского сада: учеб.- метод. пособие / О. Соломенкова. – М.: Мозаика-Синтез, 2008. – 157 с.
37. Соф'янчук Л. С. Казка як засіб розвитку особистості / Л.С.Соф'янчук. – Кіровоград, 2013. – 25 с.
38. Творче конструювання; психічні та педагогічні основи його формування / Л.Парамонова // Дошкільне виховання. – № 11. – 2000. - С.58
39. Толстикова О.В. Современные педагогические технологии образования детей дошкольного возраста: методическое пособие / О.В.Толстикова, О.В. Савельева, Т.В. Иванова, Т.А. Овчинникова, Л.Н.Симонова, Н.С. Шлыкова, Н.А. Шелковкина – Екатеринбург: ИРО, 2013. – 199 с.
40. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей: учеб.- метод. пособие / А.П. Усова. – М.: Педагогика, 2006. – 258 с.
41. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста / Л.Б. Фесюкова – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио,2000. – 464. – С. 3-9.
42. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. – М.: Изд-во «Барс», 1997. – С. 220.
43. Цимбал-Слатвінська С. Розумове виховання як основа розвитку особистості в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського (за матеріалами часопису «советская педагогика») / Світлана Цимбал-Слатвінська. [Електроний ресурс]. –Режим доступу до статті: library.udpu.org.ua/library...pedagog.../visnuk_32.pdf
44. Эльконин Д.Б. Детская психология / Д.Б.Эльконин. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 384с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика призначена для вивчення розумових здібностей дитини дошкільного віку (4-6,5 років), розроблена Д. Векслером

Інструкції до завдань.

1. Поінформованість

Бажано спочатку запитати ім'я та прізвище (оцінка не ставиться). Кожне питання задається стандартно. Якщо відповідь неясна, можна запитати: «що ти мав на увазі? Поясни ще раз»

Припинити субтест після п'яти послідовно неправильних відповідей.

Оцінка: 1 бал за кожну правильну відповідь. Максимальна кількість балів-23.

Завдання до субтесту обізнаність

Будинки тварин. Перед початком субтеста встановити-дошкільник лівша або правша (якою рукою він бере предмет або малює). Покласти перед дитиною дошку, а коробочку з циліндриками – збоку (якщо лівша – зліва, якщо правша – справа). Інструкція «» подивися наверх " (вказати на верхній рядок- приклад на дошці). "Тут собачка, яка живе в червоному будиночку» (вказати на червоний циліндрик під собачкою) «це курочка, вона живе в зеленому будиночку "(показати). "Це рибка, вона живе в синьому будиночку" (показати). "А це котик, він живе в жовтому будиночку" (показати). "Ти бачиш, кожна тварина живе в будиночку свого кольору". Потім вказати на першу картинку в першому рядку: "ти бачиш, ось курочка, у неї немає будиночка: давай знайдемо їй будинок відповідного кольору. Курочка живе в зеленому будиночку "(вказати на курочку з рядка- прикладу). "Ти зараз знайди будиночок зеленого кольору і встав його в цю дірочку. Зараз подивися на рибку: вона живе в синьому будиночку. Дай їй її будиночок"» Так розібрати всю строчку. Якщо бачимо, що дошкільник не зрозумів, то можна розібрати шосту картинку-собачка. Більше шести не розбирати. Швидко витягнути всі циліндрики, покласти назад і закінчиш цю строчку, починай другу (показати). Подивимося, з якою швидкістю ти зможеш це зробити. Готовий? Приступай!" Включити секундомір. Більше дитині допомога не надається.

Тривалість завдання-5 хвилин. Якщо дошкільник не закінчила протягом 5 хвилин- забрати дошку, сказати, що пограємо в іншу гру. Записати, скільки було помилок, пропусків. Скласти все разом. Відзначити загальний час виконання завдання і визначити бал. Максимально-70 балів.

Словниковий запас

Інструкція: "я хочу подивитися, скільки ти знаєш слів. Скажи мені, що позначає це слово. Черевик-що це?" Якщо відповідь дитини незрозумілий, попросити: «поясни мені ще раз».

Після 8 неправильних відповідей припинити завдання.

Слова 2-7: правильна відповідь-1 бал.

Слова 8-23: кожне правильне пояснення-2 бали або 1 бал. 2 бали (завдання 8-23):

- * якщо дошкільник називає слово-синонім;
- * головне призначення предмета;
- * детальний опис. Максимально - 38 балів.

1. Черевик (бал не виставляється). Якщо дошкільник дає правильну відповідь, перевірка триває. Психолог узагальнює відповідь і розширює його. В інших словах нічого не коментується. Просто записується відповідь дитини.

2. Шапка.

1 бал-надягаємо на голову; надягаємо; вона кругла, надягаємо.

0 балів-одяг; у мене є

3. Велосипед

1-катаємося на ньому... у нього є колеса... він як мотоцикл, але без двигуна.

0-я хочу його ... для того, щоб грати з ним.

4. Ніж

1-їм можна різати... у нього є ручка і лезо... столовий прилад... він ріже... це зброя... можна зарізати їм... їмо їм ... зроблений з заліза.

0 - У мене є ... я з ним граю.

5. Кубик

1-іграшка ... Гра ... будуємо ... квадратний. 0-кидаємо ... у мене є.

6. Осівши

1-сідаємо на нього... б'ємо його і він йде ... каже "ІА" ... схожий на коня...

0-кінь ... кусає ... ходить...

7. Дим

1-виходить з вогню... з сигарет ... виходить з труби ... від багаття.

0-Чорний ... курити ... виходить з чайника, супу ... це вогонь, багаття.

8. Пила

2 бали-пиляємо дерево ... розпилюємо що- небудь.

1-ріжемо ... як ніж у столяра.

0-відрізаємо дерева.

9. Парасоля

2-користуємося від дощу ... щось велике і кругле, складається... піднімаємо над головою, коли йде дощ... ховаємося під нього від дощу.

1-ходимо з ним, коли йде дощ ... щось від дощу... щось, що піднімаємо над головою... ховаємося від сонця.

0-носимо його ... тримаємо ... у моєї мами є вдома... одягаємо в дощ.

10. Цвях

2-забиваємо в дерево, в стіну, б'ємо по ньому молотком, щоб скріпити дошки.

1-гострий ... металевий ... для скріплення ... для молотка ... лагодимо з ним ... забиваємо.

0-б'ємо по цьому ... скріплюємо.

11. Лист

2-щось, що пишемо і посилаємо ... пошта... розмова з ким- небудь письмово... розмовляти з ким- небудь на папері... посилаємо його поштою... кидаємо в поштову скриньку... коли хтось далеко і хочемо сказати йому щось, то посилаємо.

1-посилаємо ... читаємо... пишемо... конверт... марка ... запрошення.

0-папір ... кидаємо.

12. Змагання

2-Коли біжимо і хтось перемагає ... хтось виграє ... хтось перемагає... хтось першим закінчує.

1-гра ... це щось, коли змагаємося (гра кішки- мишки) 0-війна, коли біжимо... б'ються.

13. Бензин

2-заводить машину... може спалахнути... запускає двигун... використовують як паливо ... чистить речі.

1-заповнюємо в машину... заливаємо в двигун... наповнюємо паливом ... щось жирне, що додаємо в машину... їжа для машини ... для запальничка

0 - на заправній станції лагодимо машину... граємо з цим ... ремонтувати машину

14. Гранат

2-фрукт ... їмо його...

1-їмо його ... робимо сік ... є червоні ягідки всередині.

0-кислий.

15. Висушити

2-щоб не було мокрим ... витерти ... повісити на сонці... прикріпити на мотузку у дворі ... витягти воду.

1-вішаємо ... висушити квіти ... рушником ... на сонці... прання ... волосся ... тіло.

0 - коли сушимося.

16. Потонути

2-смерть у воді... нещастя (біда) на воді... занурюємося в воду і не можемо вийти, немає повітря для дихання, нічим дихати...

1-у морі (річці)... у воді ... рятувати ... глибоко у воді.

0-тонемо.

17. Шерсть

2 - у чому собаки і кішки ходять ... волосся ... волосся у коня (корови, вівці, кішки)... у тварин є... шуба, в якій тепло... чим покриті тварини.

1- щось, що гріє... у тварин є ... у вівці ... можна з цього робити одяг ... пальто(шуба)... комір у пальто... килим ... хтось в рукавицях.

0-м'яке ... тварина.

18. Замок

2-місце, де живе цар... як Будинок, розкішний і великий... фортеця... будинок короля і королеви, палац такий.

1-у царя ... будинок високий... в ньому живуть (силачі, відьми, чудовиська) ... можна побудувати з піску.

0-Будівля (будинок... ЦАР... будуємо).

19. Герой

2-сміливий ... сильний ... не боїться ... на війні він перемагає всіх ... він отримує нагороди (медалі, ордени) ... робить щось важливе для країни.

1-перемагає ... перший в грі ... рятує нас ... на війні керує літаком... людина, яка робить те, що інші не вмюють робити... ім'я героя: Геркулес і т. д.

0-солдат ... багато їсть...

20. Сполучити

2-приклеїти ... приклеїти два шматочки паперу (дерева)... зв'язати... прикріпити ... скласти разом.

1-речі з'єднані... ланцюжок... поїзд... з'єднати колеса в машині... з клеєм... з мотузкою ... до електрика...

0-по телефону.

21. Діамант

2-дорогий камінь ... дуже хороший камінь ... Його вставляють в кільця.

1-дорогий ... блискучий ... прикраса ... кільце.

0-щось дуже красиве ... камінь ... зроблений зі скла.

22. Мікроскоп

2-прилад, за допомогою якого можна побачити мікроби ... збільшує в тисячі разів...

1-збільшує прилад ... Прилад, за допомогою якого ми бачимо... з ним Ми маленькі предмети бачимо як великі

0-наближає предмети... прилад, через який дивимося ... можна побачити далекі предмети, збільшувальне скло.

23. Великодушний

2-хороший ... добре поводитьься ... ввічливий ... ти привітний з іншими... ти завжди говориш "спасибі" і "будь ласка" ... ти мовчиш, коли інші говорять.

1 - Не говориш поганих, грубих слів... Ти милий ... можеш поділитися їжею.

0 - не воює.

Відсутні деталі

Інструкція: "я покажу тобі різні картинка. На кожній картинці відсутня важлива частина. Подивися на картинку. Якої частини тут не вистачає?». На перших двох завданнях можна допомогти.

Якщо протягом 15 секунд дошкільник не відповідає – перейти до ледве дме зображенні. Якщо відповідь дитини незрозумілий, попросити вказати пальцем відсутню деталь. Припинити, якщо дошкільник дала п'ять послідовно неправильних відповідей після трьох завдань. Оцінка: 1 бал за кожен правильну відповідь. Максимально - 22 бали.

Арифметичний

Питання 1-8-обмежень за часом немає. Але якщо дошкільник протягом 15 секунд не відповідає – переходити до наступного питання. На вирішення завдань 9-20 відводиться 30 секунд на кожен. Час засікається після питання.

Зупинити перевірку після п'яти неправильних відповідей. 1 бал за кожен правильну відповідь. Максимально - 20 балів.

Питання до завдань 1-4 з використанням малюнків.

1. Дитині показують кола: "це м'ячі. Який з них найбільший? Покажи мені"»
2. "Перед тобою смужки. Яка з них найдовша? Покажи мені"»
3. "Тут кілька рамок із зірочками. В якій рамці найбільше зірочок? Показавши».
4. «У цих тарілочках лежать Вишеньки. В яких тарілочках лежить однакова кількість Вишеньок?» У завданнях 5-8 використовуються кубики (пластини), повернені червоною стороною.

5. Покласти 2 кубики. "Скільки тут кубиків?»

6. Покласти 4 кубики. "Скільки тут кубиків? Порахуй за допомогою пальців".

7. Покласти 9 кубиків. "Порахуй всі кубики за допомогою пальців".

8. "Зараз дай мені всі кубики крім чотирьох. Залиш на столі 4 кубики"»

9. "Якщо я розріжу яблуко навпіл, скільки половинок я отримаю?" (2)
10. «У Міші було 2 рубля, тато дав йому ще 1. Скільки рублів стало у Міші?» (3)
11. «У Саші було 3 кубики. Один загубився. Скільки кубиків залишилося?» (2)
12. "Скільки це-2 книги і ще 3?" (5)
13. "У Маші було 5 ляльок, 2 вона втратила. Скільки ляльок у неї залишилося?" (3)
14. «У Гриші було 4 рубля. Мама дала йому ще 2. Скільки рублів стало у Гриші?» (6)
15. "У Валі була 1 цукерка. Вікі мав 2 цукерки. У Маші - 2 цукерки. Скільки цукерок разом було у всіх дівчаток?" (5)
16. «У Васі, Каті і у Льоші було по 2 олівця. Скільки олівців було у всіх дітей разом?» (6)
17. "Якщо одна цукерка коштує 2 рубля, скільки коштуватимуть дві цукерки?" (4)
18. "Одна кулька коштує 4 рубля. Скільки коштуватимуть дві кульки?" (8)
19. «У Жені було 8 листівок, він купив ще 6. Скільки листівок стало у Жені?» (14)
20. "У продавця було 12 газет. Він продав 5 з них. Скільки газет у нього залишилося?" (7)

Лабіринт

Оцінка 0 балів (невдача) дається, якщо:

кількість помилок перевищує дозволене;

час, витрачений на виконання, більше виділеного;

дошкільник не досягає мети (не закінчує виконання);

дошкільник виходить з правильного маршруту (перетинає "стіну") « "перестрибує" через частину лабіринту;

дошкільник починає не з самого початку, а з середини.

Потрібно два червоних олівця для дитини. У психолога-простий олівець або ручка, секундомір.

Лабіринти горизонтальні

Інструкція: 1А ти бачиш тут маленького курчати? Він хоче прийти до своєї мами, яка знаходиться на іншому кінці (показати). Він може потрапити до неї, тільки якщо буде йти по цій дорозі і не піде по дорозі, де стіна (показати перший закритий поворот).

Дивись, курча починає тут і йде по цій дорозі". Використовувати простий олівець до середини дороги. »Тут заборонено повертати".

Далі дати червоний олівець дитині, щоб він закінчив дорогу.

1В. " тепер спробуй абсолютно самостійно, але пам'ятай, що заборонено заходити в глухий кут і не можна доторкатися до ліній, йти тільки по середині дороги», не відривати олівець від паперу.

Якщо дошкільник зупинився в 1а і 1В, не дійшовши до курки, сказати, щоб він довів лінію до самого кінця.

Припинити завдання після двох невдач, починаючи з третього лабіринту.

Максимальна оцінка - 26 балів.

На початку кожного лабіринту показати, звідки курча повинен почати йти і куди повинен прийти, додати, що потрібно постаратися довести його швидше до мами і не йти тупиковою дорогою.

Лабіринти квадратні.

Інструкція: "Ти бачиш тут хлопчика в середині? Він хоче вийти звідси. Я покажу тобі, як він може вийти, не зупиняючись". Пояснити, звідки він починає йти, чому не можна йти тупиковою дорогою. "Бачиш, тут дорога закрита, він не може йти через стіну, правильно? Він може йти тільки по цій дорозі " – вказати правильну.

Якщо дошкільник правильно виконав четвертий лабіринт, перейти до п'ятого. Якщо помилився, знову пояснити четвертий, а лише потім перейти до п'ятого. Головне, щоб дошкільник:

зрозумів інструкцію;

впорався за необхідний час.

Оцінюються лабіринти, починаючи з першого (1а, 1в) (див.С. 205). Якщо дошкільник отримує за лабіринти 2а, за по 2 бали, то лабіринти 2 в, 3 виконувати не потрібно, а відразу можна перейти до четвертого. Всі помилки, пов'язані з недостатністю моторики, не зараховуються як невдача.

Геометричні фігури

Матеріал: 3 листа А4 навпіл, 2 простих олівця, 10 карток для копіювання фігур

Інструкція: перед дитиною кладуть картку з фігурою: «Намалюй мені точно так, як на картці».

Коли дошкільник закінчує, лист перевертається. Припинити після двох невдач.

Оцінка дається відповідно до якості виконання (рис. 5; бали вказані цифрами):

- 1) наскільки лінії прямі або круглі, як на прикладі;
- 2) довжина ліній;
- 3) відстань між лініями;
- 4) точність кутів;
- 5) точність зіткнення кінців ліній;

- 6) з'єднання двох фігур;
- 7) розташування на аркуші;
- 8) Розмір фігур.

Максимальна оцінка - 28 бал

Завдання за показником «подібність»

Інструкція: "Скажи, що спільного між поїздом і машиною?" Якщо дошкільник каже, що нічого, сказати: «вони обидва їдуть, ми можемо на них кудись їхати, вони є транспортом».

"А тепер скажи, що спільного або чим схожі ложка і виделка". Якщо дошкільник важко, сказати: «це Столові прилади, ти можеш ними їсти», більше допомогу не надавати.

Кожній дитині задають від 1 до 5 питань. Якщо ні на один з них він не відповідає правильно, припинити субтест.

1. Поїзд і машина

2 бали – транспорт.

1-їдемо ... колеса ... вікна ... із заліза... в обох є водій.

0-розміром... поїзд їде по рейках, а машина по дорозі, кольором.

2. Ложка і виделка

2-столові прилади.

1-їсти ... залізні ... є ручка.

0-розміром ... довгі ... тримаємо їх.

3. М'яч і лялька

2-іграшки ... Ігри.

1-граємо ... для гри ... голова кругла і м'яч круглий.

0-головою ... Жовті.

4. Стакан і чашка

2-посуд для пиття.

1-пити з них ... скляні ... пластикові ... зверху круглі.

0-стакан схожий на чашку ... круглі ... з ручкою.

5. Кермо і колесо

2-круглі... іграшки.

1-їдемо ... для машини ... катаються ... крутимо їх...

0-чорні.

Сходи і сходинки

2-піднімаємося і спускаємося.

1-піднімаємося ... спускаємося ... лазити ... схоже лініями.

0-у обох є сходинки ... вони так стоять... є перила.

7. Копійка і рубль

2-Гроші.

1-круглі ... купуємо з ними ... платимо ... даємо їх в магазині. 0-блискучі.

8. Слива і яблуко

2-фрукти.

1-їмо... зриваємо ... ростуть на дереві... схожі кольором... у обох є шкірка... у обох сік... у обох кісточки.

0-купуємо їх.

9. Пальто і светр

2-теплий одяг (речі)... зимовий одяг.

1-одягаємо ... вона гріє... одягає наполовину ... для зими ... з вовни ... одяг.

0-червоні.

10. Олівець і ручка

2-Письмове приладдя ... знаряддя для письма.

1-пишемо ... малюємо... у обох є стрижень.

0-довгі ... стираємо.

11. Вода і молоко

2-напої ... рідина ... питво.

1-п'ємо їх ... розливаються ... робимо з них чай ... кава.

0-білі.

12. Школа і дитсадок

2-вчимося в них.

1-там є діти ... ходимо туди ... граємо там ... Там є книги...

0-обидва квадратні ... обидва будинки ... у обох є пісок... в обох робимо уроки.

13. Кішка і мишка

2-тварини.

1-ходять ... бігають ... швидкі ... з хвостами ... чотирма ногами.

0-кішка їсть мишку ... вони білі ... маленькі

14. Ніж і осколок скла

2-гострі ... небезпечні.

1-ріжемо ... ранять ... роблять кров.

0-довгі ... кидаємо їх ... розбивають ... обидва зі скла.

15. Курча і немовля

2 - щойно народилися.

1-маленькі ... у обох є ноги... у обох очі...

0-граємо з ними ... п'ють молоко... сплять в ліжечку... ходять ногами.

Кубики (пластини)

Кубик. Максимальна оцінка-30 балів

Матеріал:

6 кубиків: одна сторона – Червона, друга – Біла. 8 кубиків: одна сторона – Червона, друга – наполовину Червона, наполовину Біла.

3 картки зі зразками, секундомір. Інструкція:

у завданнях 1-7 дошкільник повинна зібрати візерунок відповідно до зразка, зробленого психологом;

8-10 - по картці;

у завданнях 1-4 зміни, зроблені дитиною за допомогою психолога, зараховуються, а в 5-10 – ні.

Якщо дошкільник складає візерунок правильно, але замінює колір – 0 балів.

1. Беремо три кубики. Говоримо: "подивися, у мене три кубики, у яких одна сторона червона, а друга – Біла. Їх можна викласти так»:

Показавши. "Ти зроби точно так, як я це робив». Зразок залишається перед дитиною.

2. Скласти другий зразок. Дошкільник не повинна бачити, як ми це робимо. Покласти готовий зразок і запропонувати зробити так само; 3, 4, 5, 6

Оцінка. Якщо дошкільник робить правильно з першої спроби і у відведений час-2 бали.

1 бал - якщо укладається по і 7 - за цією моделлю, 8, 9, 10- за карткою-зразком. часу, але робить з другої спроби.

0-невдача в двох спробах.

Максимальна оцінка - 20 балів.

Тямущість

Дитині задаються питання. Якщо він не зрозумів, то можна повторити, але не змінювати формулювання. Якщо дошкільник не відповідає протягом 15 секунд, перевіряючий ще раз може повторити питання, але інша допомога заборонена. Якщо відповідь дитини незрозумілий, можна сказати:»поясни ще раз".

Питання 6, 8, 9,11 і 15: якщо дошкільник називає одну причину, попросити: «назви мені ще одну причину».

Після 4 неправильних відповідей зупинити.

Питання 1-4: 1 бал за правильну відповідь, з п'ятого питання дошкільник може бути оцінений в 2, 1 і 0 балів в залежності від повноти відповіді і його правильності.

Максимальна оцінка - 26 балів.

Завдання за показником «тямущість»

Запитання

1. Чому потрібно вмивати обличчя і руки?

1 - бути чистим ... щоб не було мікробів... щоб не бути брудним... щоб не бруднити речі... бути чистим перед їжею, оскільки вони брудні.

0-тому що мама сказала.

2. Для чого потрібні годинник?

1-знати час... показувати час... будити ... показувати, коли потрібно йти в сад/школу, спати.

0-щоб повісити на стіну ... грати з ними.

3. Чому не можна грати з сірниками?

1-виникне пожежа ... щоб будинок не згорів, щоб люди не постраждали ... вони небезпечні ... можна зробити боляче собі...

0-вони горять ... будуть бити тебе ... вийде вогонь ... можна померти від цього.

4. Для чого потрібні перила

(огорожа) на балконі?

1-уберегти від падіння, щоб не впасти.

0-поливати квіти.

5. Якщо ти втратиш м'яч твого друга, що будеш робити?

2-дам йому свій ... куплю новий ... мама моя купить йому новий.

1-знайду його ... буду шукати... напишу в газету про зникнення... попрошу кого- небудь пошукати його... розповім мамі ... я йому повинен буду.

0 - просто заплачу ... скажу йому, що я шкодую, покличу міліцію.

6. Для чого в будинках вікна?

Загальне: світло-щоб було світло будинку ... щоб сонце могло бути всередині... Вид - щоб можна було дивитися на вулицю. Повітря-що-б було світло. Тепло-щоб не було холодно. Перешкода-щоб мухи не залітати.

2-відповідь з двох причин.

1-Відповідь з однієї причини.

0 - так красиво ... не можна, щоб будинок був без вікон.

7. Чому прати краще в пральній машині, а не руками?

2-так швидше... легше прати ... не потрібно напружуватися ... вона стирає одна (без допомоги).

1-щоб руки не забруднити ... щоб руки не мочити... руками не дуже приємно... більш чисто.

0-щоб речі не рвалися,... щоб не було дірок.

8. Чому люди працюють?

Загальне: зайнятість-щоб було чим займатися ... інакше буде нудно сидіти вдома... заробіток: отримання грошей-заробити гроші... купити їжу ... купити речі. Для того щоб створити продукцію... побудувати будинок... прибрати будинки, щоб було чисто... вчити дітей в школі.

2-відповідь складається з двох загальних відповідей.

1-відповідь складається з однієї загальної відповіді.

0-щоб не потрібно було працювати потім... так як вони хочуть працювати... повинен працювати... всі дорослі ходять на роботу (працює в банку, продає в магазині).

9. Чому ми носимо (одягаємо) одяг?

Загальне: гріє, щоб було нам тепло... можна застудитися... скромність – соромно бути голим... щоб не бути голим... щоб ніхто не бачив нас.

2-відповідь містить два висловлювання із загальних.

1-Відповідь містить одне висловлювання із загальних.

0-щоб люди не сміялися, дивлячись на нас... це негарно... щоб піти в сад... тому що це смішно.

10. Чому хворі діти повинні залишатися вдома?

Загальне: щоб попередити поширення хвороби ... виключити ускладнення хвороби.

2-інші діти можуть заразитися ... щоб в групі не було мікробів... якщо вийдеш з дому, захворієш сильніше... щоб не було більше хворих.

1 - щоб не застудитися сильніше... щоб мама могла лікувати нас.

0-взяти їх до лікаря ... так як у них температура ... прийняти лікування ... щоб залишилися в ліжку... так як вони хворі.

11. Чому електричне світло краще світла від свічки?

Загальне: світить краще – краще видно... свічка не світить сильно.

Зручність-легше включити ... свічку треба запалювати сірниками. Заміна-свічки гаснуть швидко, а лампочки немає... лампочки можуть горіти довго.

2-відповідь містить хоча б два висловлювання.

1-Відповідь містить одне висловлювання.

0-не можна вставити свічку замість лампочки, свічки використовують для торта на день народження, так красивіше ... вони краще...

12. Що повинен зробити великий хлопчик, якщо його починає бити маленький?

2 - не битися з ним ... піти ... сказати йому, що не хоче битися... не бити його... дізнатися, в чому справа...

1-сказати йому, що він не хоче зробити йому боляче... попросити кого-небудь зупинити його... сказати йому, щоб припинив битися... сказати його мамі ... піти додому.

0-Просто дозволити йому продовжувати битися... дати йому перемогти... якщо він маленький, не бити його сильно ... не робити нічого... дати йому здачі.

13. Для чого існують прапори?

2-це символ країни ... вираження почуттів ... патріотизм.

1-майорять на святах, маршах (демонстраціях)... майорять на ... для веселощів ... для прикраси ... так як ми перемогли.

0-розмахувати.

14. Чому вночі холодніше, ніж вдень?

2-сонце заходить ... немає Сонця...

1-темно.

0-є місяць

Додаток Б

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Янчук Вікторія Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

17.04.2021

(дата)

(підпис)

Янчук Вікторія Олександрівна

(ім'я, прізвище)

